

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»
ЦЕНТР ПІДГОТОВКИ МАГІСТРІВ ПУБЛІЧНОЇ СЛУЖБИ ТА
ПРОФЕСІЙНИХ СУДДІВ
КАФЕДРА АДМІНІСТРАТИВНОГО І ФІНАНСОВОГО ПРАВА

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

на тему:

**ФІНАНСОВИЙ КОНТРОЛЬ ЩОДО ПУБЛІЧНИХ СЛУЖБОВЦІВ:
ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА**

Виконав: здобувач вищої освіти
2 курсу магістратури
Галузь знань 28 «Публічне
управління та адміністрування»
спеціальність 281 «Публічне
управління та адміністрування»
Шукаєв Максим Валерійович
(прізвище, ім'я, по-батькові)

Науковий керівник: доцент
кафедри адміністративного і
фінансового права, к.ю.н., доцент
Стрельников Андрій Вікторович
(науковий ступінь, вчене звання, прізвище, ім'я, по-
батькові)

Рецензент: доцент кафедри
адміністративного і фінансового
права, д-р філософ. у галузі право
Негара Родіон Віталійович
(науковий ступінь, вчене звання, прізвище, ім'я, по-
батькові)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ ПУБЛІЧНИХ СЛУЖБОВЦІВ.....	6
1.1. Поняття та ознаки публічної служби та публічних службовців.....	6
1.2. Сутність фінансового контролю публічних службовців.....	20
1.3. Правове регулювання фінансового контролю публічних службовців.....	32
РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРОЦЕДУРНА ХАРАКТЕРИСТИКА ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ ПУБЛІЧНИХ СЛУЖБОВЦІВ.....	54
2.1. Суб'єкти, уповноважені забезпечувати застосування заходів фінансового контролю публічних службовців.....	54
2.2. Зміст декларацій як інструменту фінансового контролю.....	62
2.3. Особливості фінансового контролю публічних службовців в умовах правового режиму воєнного стану.....	70
ВИСНОВКИ.....	84
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	88

ВСТУП

Актуальність. Національне законодавство в сфері запобігання та протидії корупції закріплює та визначає комплекс обмежень та зобов'язань для публічних службовців, які створюють своєрідний первинний рубіж протидії корупційним правопорушенням. Його безпосередньою ціллю є не притягнення до кримінальної відповідальності (що виступає предметом кримінального права), а запобігання виникненню передумов корупції (протиправному зв'язку із приватними особами, матеріальній чи моральній залежності публічного службовця), зменшення латентності корупційних діянь та сприяння виявленню їхніх ознак у поведінці та житті конкретних посадовців. Зазначене стосується і фінансового контролю щодо публічних службовців.

Загалом фінансовий контроль публічних службовців виступає основним антикорупційним інструментом, який пронизує собою усі інші антикорупційні механізми, а також передбачені чинним антикорупційним законодавством заборони та обмеження. Електронне антикорупційне декларування характеризується комплексністю, адже дозволяє виявити переважну більшість корупційних та пов'язаних з корупцією правопорушень. За допомогою електронного декларування також відбувається застосування інших антикорупційних механізмів та обмежень, зокрема моніторинг способу життя суб'єктів декларування (ст. 51⁴ Закону України «Про запобігання корупції»), спеціальна перевірка (с. 56-58 Закону України «Про запобігання корупції»), Порядок проведення спеціальної перевірки стосовно осіб, які претендують на зайняття посад, які передбачають зайняття відповідального або особливо відповідального становища, та посад з підвищеним корупційним ризиком, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 25.03.2015 р. № 171), запобігання та врегулювання конфлікту інтересів (ст. 28-36 Закону України «Про запобігання корупції»), обмеження щодо одержання подарунків (ст. 23-24 Закону України «Про запобігання корупції») тощо.

Проблематика законодавчого регулювання та практичного застосування антикорупційних механізмів, у тому числі фінансового контролю та декларування виступала предметом дослідження таких вчених як В.Б. Авер'янов, О.Ф. Андрійко, Л.Р. Біла-Тіунова, Ю.П. Битяк, К.Л. Бугайчук, Л.К. Воронова, В.В. Галуцько, В.М. Гаращук, Ю.С. Даниленко, С.В. Ківалов, О.С. Койчева, Д.Г. Михайленко, Т.А. Латковська, О.П. Рябченко, Л.А. Савченко, М.І. Сідор, М.І. Хавронюк, О.П. Хамходера, В.В. Цвітова, В.М. Шаповал та ін.

Емпіричною основою роботи є норми національного законодавства України та правозастосовні акти державних органів.

Об'єктом магістерської роботи є відносини, що виникають під час фінансового контролю публічних службовців.

Предметом магістерської роботи є фінансовий контроль публічних службовців.

Метою роботи є здійснення аналізу чинного законодавства, що визначає зміст, ознаки та порядок здійснення фінансового контролю публічних службовців, а також організаційно-процедурні засади його реалізації.

Поставлена мета зумовлює наступні завдання:

- визначити поняття та види публічної служби;
- встановити поняття «публічний службовець»;
- охарактеризувати коло осіб, на яких поширюється дія Закону України «Про запобігання корупції»;
- визначити систему суб'єктів декларування;
- визначити та проаналізувати чинне законодавство, що регулює фінансовий контроль щодо публічних службовців;
- охарактеризувати організаційний склад фінансового контролю публічних службовців;
- визначити зміст декларації;
- проаналізувати особливості фінансового контролю в умовах дії правового режиму воєнного стану.

Методологічну основу роботи складають як загальнонаукові, так і спеціальні методи. Діалектичний метод, зокрема, був застосований при аналізі базових теоретичних даних. Застосування аналітичного методу виражається в узагальненні позицій вчених щодо розуміння термінів. За допомогою формально-логічного методу проаналізовано норми чинного законодавства. Системний метод було застосовано при написанні роботи для забезпечення послідовності та логічності викладення матеріалу.

Структура магістерської роботи обумовлена метою та завданнями дослідження та складається зі вступу, двох розділів, які містять шість підрозділів, висновків, списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ ПУБЛІЧНИХ СЛУЖБОВЦІВ

1.1. Поняття та ознаки публічної служби та публічних службовців

Необхідність визначення та характеристики таких понять як «публічна служба» та «публічний службовець» зумовлюється тим, що лише на публічних службовців поширюється вимоги чинного законодавства щодо фінансового контролю. Таким чином, належне та повне встановлення кола осіб, на яких поширюється встановлені законодавством обов'язки неможливе без визначення цих понять.

В теорії адміністративного права існують різні точки зору щодо змістовної характеристики поняття « публічна служба». Так, в літературі визначають публічну службу: «як політичну та професійну діяльність громадян України в органах державної влади, органах місцевого самоврядування і їх апаратах та інших недержавних органах, на які законами покладено виконання публічних функцій держави» [32, с. 117]; «як система інститутів є сукупністю взаємодіючих підсистем, кожна з яких окремо виконує певну функцію, але внаслідок синергетичного ефекту, за умови їх взаємодії сама публічна служба як система набуває нових властивостей (цілісність, збалансована рівновага, розподіл сфер і способів діяльності, єдність підходів до вирішення завдань певного рівня, використання єдиних норм, правил, стандартів)» [32, с. 117]; «як організаційноуправлінський інститут, публічна служба є професійною діяльністю, спрямованою на виконання цілей, завдань і функцій держави та громади» [32, с. 117]; «як правовідносини між фізичною особою та державою в особі уповноважених органів публічної адміністрації , що виникають у зв'язку із необхідністю безпосередньо виконувати завдання і та функції держави й регулюються винятково законодавством про публічну службу» [29, с. 238]; «як професійна публічна діяльність осіб, які обіймають політичні посади, посади в органах державної влади, місцевого

самоврядування, муніципальних органах, спрямована на задоволення публічних інтересів, визначених державою, й надання адміністративних послуг» [24, с. 93].; «як врегульована виключно Конституцією та законами України професійну публічну діяльність осіб, які заміщують посади в державних органах і органах місцевого самоврядування щодо реалізації завдань і функцій держави та органів місцевого самоврядування» [86, с. 9]; «як визначена законодавством діяльність уповноважених органів влади (публічних службовців) щодо виконання делегованих державою владних функцій через належне здійснення повноважень, спрямованих на задоволення публічних інтересів та надання якісних адміністративних послуг» [27, с. 52].

Існування такої кількості позицій свідчить про складність та багатогранність публічної служби як правової категорії. Водночас, усі із наведених позицій віддзеркалюють сутнісний підхід до розуміння публічної служби.

За функціональним підходом, «публічна служба є особливим видом діяльності осіб, що працюють в органах публічної адміністрації (іноді – також в інших публічних інституціях), і основним завданням яких є забезпечення реалізації публічних інтересів. Коло осіб, які мають статус публічного службовця визначається та ким критерієм як виконання, як правило, на постійній основі адміністративних (управлінських) завдань [68, с. 18]. Аналогічну за спрямованість позицію висловлює С.В. Ківалов, визначають публічну службу через сукупність таких ознак «як професійність діяльності, наявність трудових відносин у державних органах та їх апараті, отримання заробітної плати за рахунок державних коштів». Це традиційне визначення для такого типу праць, воно засноване на тогочасному Законі України "Про державну службу". Розуміючи існування критики розмитості такого терміну, автори додають важливу характеристику: функції державної служби. За їхнім баченням це основні напрями практичної реалізації правових норм інституту державної служби, які сприяють досягненню мети правового регулювання державно-службових відносин і виконанню державною службою своєї

соціальної ролі і державно-правового призначення. Для конкретизації, було наведено систему цих функцій, що дають уявлення про авторське бачення змісту державної служби: інформаційне забезпечення, прогнозування і планування, організація, керівництво, координація, контроль, регулювання і облік; здійснення державної кадрової політики, організація проходження служби, розвиток персоналу, оцінка ефективності роботи; регулятивний та організаційний вплив на сфери економіки і соціальнокультурного будівництва; обслуговування діяльності державних органів; спеціальні функції» [1, с. 136-138].

Поряд з цим, в літературі пропонуються й класичні широкий та вузький підходи до розуміння публічної служби. Так, «згідно з широким розумінням, публічна служба – це будь-яка діяльність (служба або робота) працівників, зайнятих у державних установах, закладах, організаціях, на державних підприємствах. Основними критеріями такого підходу є фінансування за рахунок державних коштів та корисність з точки зору загальнодержавних інтересів – це діяльність всіх працівників матеріального виробництва, соціальної сфери та державних органів. На такій службі можуть перебувати як громадяни України, так і інші особи. За цим підходом державними службовцями пропонується вважати, крім власне держслужбовців, також працівників сфери освіти, науки, культури, охорони здоров'я, соціального забезпечення, керівників державних підприємств та їх заступників» [4, с. 384], а згідно із «вузьким, публічна служба – це діяльність, але не будь-яка, а лише у сфері державного управління, що здійснюється тільки службовцями органів державної влади, які обіймають посади державної служби. Така служба як професійний вид суспільне корисної діяльності передбачає практичне здійснення завдань та функцій держави в державних органах та їх апаратах (держслужбовці органів законодавчої, виконавчої та судової влади) та її фінансування за рахунок державних коштів» [4, с. 384].

Загалом «публічна служба в найширшому розумінні може здійснюватися працівниками всіх організацій публічного сектору: органів державної влади

(тобто не лише виконавчої, але й законодавчої та судової); державних підприємств та установ; органів місцевого самоврядування; комунальних підприємств та установ [24, с. 36-38]. Тобто до поняття публічної служби включають діяльність працівників усіх інституцій, які виконують публічні завдання, зокрема діяльність державних або муніципальних лікарів, учителів тощо. У вужчому розумінні в інституційному вимірі публічну службу розглядають як діяльність насамперед службовців органів державної виконавчої влади та виконавчих органів місцевого самоврядування.

Важливим є нормативне визначення поняття «публічна служба».

У відповідності до п. 17 ч. 1 ст. 4 Кодексу адміністративного судочинства України «публічна служба – діяльність на державних політичних посадах, у державних колегіальних органах, професійна діяльність суддів, прокурорів, військова служба, альтернативна (невійськова) служба, інша державна служба, патронатна служба в державних органах, служба в органах влади Автономної Республіки Крим, органах місцевого самоврядування» [18].

Аналізуючи це поняття, як вірно підкреслюється в науковій літературі, слід враховувати, що: «1) воно є недосконалим з точки зору юридичної техніки, оскільки не характеризує-описує предмет, а лише перераховує його складові частини (до того ж названі елементи не є однопорядковими). Формально представлене в КАС України трактування взагалі не є визначенням, оскільки не розкриває змісту поняття; там має місце інша логічна операція – поділ (забезпечує характеристику обсягу категорії «публічна служба»; що теж позитивно, з огляду на відсутність інших офіційних тлумачень); 2) воно введене в процесуальний нормативно-правовий акт і першочергово має забезпечити потреби судового правозастосування (точніше – сприяти окресленню предметної юрисдикції адміністративних судів), з чим справляється. Саме тому зміст п. 17 ч. 1 ст. 4 КАС України [18] не став остаточним критерієм правильного наукового розуміння публічної служби в матеріальному праві (спостерігаються розрізнені доктринальні

підходи до характеристики публічної служби), що не виключає його пріоритетності для навчальних цілей» [85, с. 360].

Крім того, аналіз категорії «публічна служба» у широкому і вузькому розумінні, прирівнюють до широкого розуміння бачення представлене у Кодексі адміністративного судочинства і наводять аргументи вчених щодо його критики, формують висновок про потребу розуміти публічну службу у вузькому розумінні. Зрештою бачення публічної служби як сукупної множини її ознак: рисами публічної служби у вузькому значенні можна визначити такі:

«а) публічний, професійний та політично нейтральний характер;

б) здійснюється особами, які займають посади в органах публічної влади (державних органах та їх апараті, органах місцевого самоврядування);

в) спрямована на практичне виконання завдань і функцій держави, реалізацію територіальною громадою свого права на місцеве самоврядування, забезпечення прав і свобод громадян;

г) оплатний характер – заробітна плата службовців фінансується за рахунок державного або місцевого бюджету та ін.» [2, с. 9].

Публічну службу характеризують й відповідні ознаки. Так, для публічної служби характерні такі ознаки: «1) зайняття посади у відповідних органах і організаціях незалежно від форм власності і конкретних організаційних структур; 2) службова спрямованість діяльності, що полягає в діяльності не на себе, а на обслуговування «чужих» інтересів; 3) професійність службової діяльності, тобто здійснення такої діяльності на постійній основі, що потребує певних знань і наступності та є основним джерелом матеріального забезпечення працівника» [34, с.139-140].

Інші автори вважають доцільним виокремлювати три основні групи ознак, притаманні категорії «публічна служба»:

«1) загальні, які слід розглядати не лише як такі, що є спільними для усіх видів публічної служби, але й такі, що є єдиними для самого поняття «публічна служба» як цілісної правової категорії. Такі ознаки, відповідно, рівною мірою виявляються як на національному, так і на європейському рівні, що дозволяє

вести мову про існування наднаціонального підходу до тлумачення та розуміння публічної служби. Загальні ознаки публічної служби, поміж іншим, уможливають досягнення також і єдності правового розуміння, тлумачення та застосування названої категорії на практиці.

Доцільність виділення загальних ознак, єдиних для досліджуваного поняття, є важливою і з точки зору міжнародної інтеграції України, адаптації нормативно-правових актів України до міжнародних, зокрема європейських стандартів;

2) спеціальні, які характерні для окремих країн або групи країн. Так, для кожної країни характерним є певний комплекс власних специфічних ознак публічної служби, що склались внаслідок особливостей історичного становлення держави, культури, традицій тощо. До таких ознак можна віднести: складання присяги як обов'язкову умову набуття статусу публічного службовця;

3) специфічні, тобто ознаки, властиві виключно окремим видам публічної служби: військовій службі, дипломатичній службі, службі в органах внутрішніх справ тощо» [35, с. 121].

Публічними службовцями, з урахуванням вищевикладеного слід вважати осіб, які займають посади, віднесені до публічної служби.

Надалі повертаючись до фінансового контролю публічних службовців слід проаналізувати систему суб'єктів, визначених Законом України «Про запобігання корупції».

В контексті фінансового контролю в положення Закону України «Про запобігання корупції» вживаються такі поняття як «особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування», «особи, прирівняні до осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування», «суб'єкти декларування».

Відповідно до положень ч. 1 ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції» суб'єктами декларування є «особи, зазначені у пункті 1, підпунктах

«а», «в»-«г» пункту 2, пункті 4 частини першої статті 3 цього Закону, інші особи, які зобов'язані подавати декларацію відповідно до цього Закону» [50].

Із змісту цього положення вбачається, що ним визначено категорій осіб, які зобов'язані подавати декларації, йдеться про осіб, що зазначені у п. 1, пп. «а», «в»-«г» п. 2, п. 4 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції» [50], а саме осіб, уповноважений на виконання функцій держави або місцевого самоврядування або прирівняних до них осіб. Отже, не всі із осіб, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування або прирівняних до них осіб мають подавати декларації в рамках фінансового контролю публічних службовців.

Крім того, зазначено, що суб'єктами декларування є також «інші особи, які зобов'язані подавати декларацію відповідно до цього Закону». Це означає, що перелік суб'єктів декларування є відкритим, хоча і має визначатися безпосередньо положеннями Закону України «Про запобігання корупції» [50].

Перелік осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування міститься в п. 1 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції», а саме:

«а) Президент України, Голова Верховної Ради України, його Перший заступник та заступник, Прем'єр-міністр України, Перший віце-прем'єр-міністр України, віце-прем'єр-міністри України, міністри, інші керівники центральних органів виконавчої влади, які не входять до складу Кабінету Міністрів України, та їх заступники, Голова Служби безпеки України, Генеральний прокурор, Голова Національного банку України, його перший заступник та заступник, Голова та інші члени Рахункової палати, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, Уповноважений із захисту державної мови, Голова Верховної Ради Автономної Республіки Крим, Голова Ради міністрів Автономної Республіки Крим;

б) народні депутати України, депутати Верховної Ради Автономної Республіки Крим, депутати місцевих рад, сільські, селищні, міські голови;

в) державні службовці, посадові особи місцевого самоврядування;

г) військові посадові особи Збройних Сил України, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України та інших утворених відповідно до законів військових формувань, крім військовослужбовців строкової військової служби, курсантів вищих військових навчальних закладів, курсантів вищих навчальних закладів, які мають у своєму складі військові інститути, курсантів факультетів, кафедр та відділень військової підготовки, особовий склад штатних військово-лікарських комісій;

г) судді, судді Конституційного Суду України, Голова, заступник Голови, члени, дисциплінарні інспектори Вищої ради правосуддя, керівник служби дисциплінарних інспекторів Вищої ради правосуддя та його заступник, посадові особи секретаріату Вищої ради правосуддя, Голова, заступник Голови, члени, інспектори Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, посадові особи секретаріату цієї Комісії, посадові особи Державної судової адміністрації України, присяжні (під час виконання ними обов'язків у суді);

д) особи рядового і начальницького складу державної кримінально-виконавчої служби, особи начальницького складу служби цивільного захисту, Державного бюро розслідувань, Національного антикорупційного бюро України, особи, які мають спеціальні звання Бюро економічної безпеки України;

е) посадові та службові особи органів прокуратури, Служби безпеки України, Державного бюро розслідувань, Національного антикорупційного бюро України, Бюро економічної безпеки України, дипломатичної служби, державної лісової охорони, державної охорони природно-заповідного фонду, центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну податкову політику, і центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну митну політику;

є) Голова, заступник Голови Національного агентства з питань запобігання корупції;

ж) члени Центральної виборчої комісії;

з) поліцейські;

и) посадові та службові особи інших державних органів, у тому числі Фонду соціального страхування України та Пенсійного фонду, органів влади Автономної Республіки Крим;

і) члени державних колегіальних органів, у тому числі уповноважені з розгляду скарг про порушення законодавства у сфері публічних закупівель;

ї) Керівник Офісу Президента України, його Перший заступник та заступники, уповноважені, прес-секретар Президента України;

й) Секретар Ради національної безпеки і оборони України, його помічники, радники, помічники, радники Президента України (крім осіб, посади яких належать до патронатної служби та які обіймають їх на громадських засадах);

к) члени правління Фонду соціального страхування України, Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття, Пенсійного фонду, Наглядової ради Пенсійного фонду» (п. 1 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції» [50]).

У науково-практичному коментарі до Закону України «Про запобігання корупції» стосовно цитованих положень п. 1 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції» зазначена група осіб іменується «функціонерами публічного сектору» [31, с. 83].

Слід вказати, що перелік осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування змістовно відображає поняття «публічна служба» та «публічний службовець» в їх класичному розумінні в чинному законодавстві України та теорії адміністративного права.

Особи, які для цілей Закону України «Про запобігання корупції» прирівнюються до осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування встановлені в п. 2 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції» [50]. До таких осіб віднесено:

«а) посадових осіб юридичних осіб публічного права, які не зазначені у пункті 1 частини першої цієї статті, члени Ради Національного банку України (крім Голови Національного банку України), особи, які входять до складу

наглядової ради державного банку, державного підприємства або державної організації, що має на меті одержання прибутку, господарського товариства, у статутному капіталі якого більше 50 відсотків акцій (часток) належать державі, члени Ради нагляду за аудиторською діяльністю органу суспільного нагляду за аудиторською діяльністю, які не є особами, зазначеними у пункті 1 частини першої цієї статті, посадові особи та інспектори Інспекції із забезпечення якості Органу суспільного нагляду за аудиторською діяльністю, члени Ради Аудиторської палати України, посадові особи Аудиторської палати України та працівники комітету з контролю якості аудиторських послуг Аудиторської палати України та комітетів з контролю якості аудиторських послуг професійних організацій аудиторів та бухгалтерів, Голова, заступники Голови, інші члени Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти, крім обраних з числа здобувачів вищої освіти та представників всеукраїнських об'єднань організацій роботодавців, а також посадові особи секретаріату Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти;

б) особи, які не є державними службовцями, посадовими особами місцевого самоврядування, але надають публічні послуги (аудитори, нотаріуси, приватні виконавці, оцінювачі, а також експерти, арбітражні керуючі, незалежні посередники, члени трудового арбітражу, третейські судді під час виконання ними цих функцій, інші особи, визначені законом);

в) представники громадських об'єднань, наукових установ, навчальних закладів, експертів відповідної кваліфікації, інші особи, які входять до складу конкурсних та дисциплінарних комісій, утворених відповідно до Закону України «Про державну службу», Закону України «Про службу в органах місцевого самоврядування», інших законів (крім іноземців-нерезидентів, які входять до складу таких комісій), Громадської ради доброчесності, утвореної відповідно до Закону України «Про судоустрій і статус суддів», і при цьому не є особами, зазначеними у пункті 1, підпункті «а» пункту 2 частини першої цієї статті;

г) особи, визнані такими, які мають значну економічну та політичну вагу в суспільному житті (олігархами) відповідно до Закону України «Про запобігання загрозам національній безпеці, пов'язаним із надмірним впливом осіб, які мають значну економічну або політичну вагу в суспільному житті (олігархів)»;

г) голови та члени лікарсько-консультативних і медико-соціальних експертних комісій, а також голови, їх заступники, члени та секретарі позаштатних постійно діючих військово-лікарських і лікарсько-льотних комісій, які при цьому не є особами, зазначеними у пункті 1 частини першої цієї статті» (п. 2 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції» [50]).

В науково-практичному коментарі до Закону України «Про запобігання корупції» осіб, які для цілей Закону України «Про запобігання корупції» прирівнюються до осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування іменують «квазі-функціонери публічного сектору» [31, с. 83].

Необхідно відзначити, що усі із посад, що містяться у цьому переліку, первинно не є здійснюють виконання функцій держави або місцевого самоврядування. Водночас, в силу спрямованості їх діяльності на забезпечення публічного інтересу та дотичність до функцій держави або місцевого самоврядування для цілей Закону України «Про запобігання корупції» їх було вирішено прирівняти до осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування. Втім, це не означає, що особи, які містяться в цих групах мають однаковий правовий статус.

Наступна група осіб, на яких поширюється дія Закону України «Про запобігання корупції» є «особи, які постійно або тимчасово обіймають посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських обов'язків, або спеціально уповноважені на виконання таких обов'язків у юридичних особах приватного права незалежно від організаційно-правової форми, а також інші особи, які не є службовими особами та які виконують роботу або надають послуги відповідно до договору

з підприємством, установою, організацією, - у випадках, передбачених цим Законом» (п. 3 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції» [50]). Водночас, ця група осіб не є суб'єктами декларування, а тому не потребують додаткової характеристики зважаючи на предмет цієї роботи.

Останньою групою осіб, на яких поширюється дія Закону України «Про запобігання корупції» та, які одночасно є суб'єктами декларування є кандидати на певні посади (п. 4 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції» [50]). Різні редакції положень Закону України «Про запобігання корупції» передбачали поширеність на кандидатів на посади, віднесені до осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування. Поступово їх перелік звужувався, зважаючи передусім на недоцільність

На теперішній час особами, на яких поширюється дія Закону України «Про запобігання корупції» [50] та які також визначаються суб'єктами декларування є кандидати на пост Президента України та кандидати у народні депутати України, зареєстровані в порядку, встановленому законом.

Окремо слід звернути увагу на виключення, встановлені положеннями Закону України «Про запобігання корупції». Йдеться про:

- «посадових осіб закладів, установ та організацій, які здійснюють основну діяльність у сфері соціального обслуговування населення, соціальної та професійної реабілітації осіб з інвалідністю і дітей з інвалідністю, соціального захисту ветеранів війни та учасників антитерористичної операції, здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях» [50];

- «посадових осіб закладів, установ та організацій, які здійснюють основну діяльність у сфері охорони здоров'я» [50];

- «посадових осіб закладів, установ та організацій, які здійснюють основну діяльність у сфері освіти (крім керівників вищих навчальних закладів та їх заступників)» [50];

- «посадових осіб закладів, установ та організацій, які здійснюють основну діяльність у сфері науки» [50];

- «посадових осіб закладів, установ та організацій, які здійснюють основну діяльність у сфері культури, мистецтв, відновлення та збереження національної пам'яті, фізичної культури, спорту, національно-патріотичного виховання» [50];

- «військовослужбовців військової служби за призовом під час мобілізації, на особливий період, військової служби за призовом осіб із числа резервістів в особливий період, військової служби за призовом осіб офіцерського складу» [50];

- «військових посадових осіб із числа військовослужбовців військової служби за контрактом осіб рядового складу, військової служби за контрактом осіб сержантського і старшинського складу, військовослужбовців молодшого офіцерського складу військової служби за контрактом осіб офіцерського складу» (ч. 5 ст. 45 Закону України «Про запобігання корупції» [50]).

З аналізу цього переліку вбачається, що в ньому наведено окремих посадових осіб, яких за загальним правилом мали б подавати декларації, тобто на них у загальному порядку поширюються вимоги щодо фінансового контролю, проте з огляду на їх характер повноважень, сферу здійснення повноважень, рівень та значущість завдань тощо звільняються від такого обов'язку.

Додатково вимоги щодо фінансового контролю не поширюються на наступних публічних службовців:

- «іноземців-нерезидентів, які входять як незалежні члени до складу наглядової ради державного банку, державного підприємства, державної організації, що має на меті одержання прибутку, господарського товариства, у статутному капіталі якого більше 50 відсотків акцій (часток) належать державі» (ч. 6 ст. 45 Закону України «Про запобігання корупції» [50]);

- «військовослужбовців Державної прикордонної служби України, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України,

Управління державної охорони України, Збройних Сил України та інших військових формувань, утворених відповідно до законів України, а також поліцейських поліції особливого призначення, які під час дії воєнного стану залучені до ведення бойових дій» (ч. 7 ст. 45 Закону України «Про запобігання корупції» [50]);

- «суб'єктів декларування, які для здійснення службових повноважень на постійній основі перебувають на територіях, на яких ведуться активні бойові дії» (ч. 9 ст. 45 Закону України «Про запобігання корупції» [50]);

- «суб'єктів декларування, які перебувають на тимчасово окупованих територіях» (ч. 10 ст. 45 Закону України «Про запобігання корупції» [50]);

- «суб'єктів декларування, які направлені до інших держав для участі в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки у складі національних контингентів або національного персоналу» (ч. 11 ст. 45 Закону України «Про запобігання корупції» [50]);

- «суб'єктів декларування, які є полоненими, інтернованими» (ч. 12 ст. 45 Закону України «Про запобігання корупції» [50]);

- «суб'єкти декларування, які внаслідок поранення, контузії, каліцтва, захворювання, пов'язаних з виконанням обов'язків військової служби чи інших службових повноважень, перебувають на стаціонарному лікуванні (у тому числі за кордоном) або у відпустці для лікування та/або реабілітації» (ч. 13 ст. 45 Закону України «Про запобігання корупції» [50]);

- «суб'єктів декларування, які серед членів сім'ї у відповідному звітному періоді мають осіб, щодо яких наявні зазначені у частинах сьомій (крім осіб, зазначених у пунктах 1-4 частини сьомої цієї статті), восьмій - тринадцятій цієї статті обставини (у тому числі якщо такі члени сім'ї не належать до суб'єктів декларування)» (ч. 14 ст. 45 Закону України «Про запобігання корупції» [50]).

Переважає більшість суб'єктів декларування наведених у цьому переліку так чи інакше пов'язується правовим режимом воєнного стану та військовими діями, що відбуваються на окремих територіях України.

1.2. Сутність фінансового контролю публічних службовців

Незважаючи на те, що положення щодо фінансового контролю публічних службовців з'явилися в чинному законодавстві достатньо давно, правозастосовна складова реалізації цього антикорупційного механізму й надалі потребує удосконалення. Причиною цього є як об'єктивні (виникнення нових форм та способів розрахунків, наприклад, криптовалют, видів діяльності фізичних та юридичних осіб щодо отримання доходу), так і суб'єктивні фактори (напрацювання способів уникнення необхідності декларування окремих доходів, предметів тощо, абсолютизація прогалин та колізій чинного антикорупційного законодавства тощо).

Не менш важливою є потреба удосконалення технічної складової фінансового контролю. Як зазначають Т.О. Рябченко та А.В. Стеблянко, «запровадження електронного декларування підвищує рівень довіри населення до посадових осіб місцевого рівня, адже громадяни мають бути впевненими у тому, що уповноважені особи кваліфіковано та чесно здійснюють свою діяльність відповідно до норм законодавства. До того ж застосування електронного декларування сприяє: підвищенню рівня прозорості діяльності органів місцевого самоврядування; запобіганню та врегулюванню конфлікту інтересів, що забезпечує високий рівень доброчесної поведінки посадової особи; контролю за змінами в активах з метою запобігання вчиненню протиправних корупційних дій, що, у свою чергу, захистить уповноважених суб'єктів декларування від необґрунтованих звинувачень і виявлення фактів незаконного збагачення, іншої протиправної діяльності» [78, с. 14].

Окрім того цифровізація фінансового контролю публічних службовців є не тільки умовою зручного виконання цього обов'язку з боку публічних службовців (яка до речі також потребує покращення, зокрема шляхом підвищення взаємодії електронних реєстрів з Єдиним реєстром декларацій), але й інструментом більш швидкого та ефективного проведення перевірки

поданих декларацій, виявлення випадків неподання або несвоєчасного подання декларацій тощо.

Окреслені аспекти удосконалення фінансового контролю щодо публічних службовців підіймаються і в науково-навчальній літературі. Так, на думку Т.О. Коломоєць та Ш.Н. Гаджиєвої в контексті пошуку оптимальної моделі антикорупційного декларування необхідним «комплексний підхід до цього питання й дозволить обрати максимальну модель нормативно-правового закріплення об'єктів антикорупційного декларування. З огляду на результативність використання антикорупційного декларування як інструменту запобігання корупції у країнах світу, можна запропонувати врахувати таке. По-перше, об'єкти антикорупційного декларування мають бути нормативно закріплені, як і решта елементів його механізму. По-друге, таке нормативне закріплення має бути «якісним» і, відповідно, систематизованим, визначеним (бажано абсолютно), деталізованим, без колізій, узагальнень, оцінних положень, «відкритих» переліків. По-третє, з огляду на чисельність та багатоманіття таких об'єктів, цілком логічним убачається внормування переліку об'єктів антикорупційного декларування. З огляду ж на постійну модифікацію об'єктивно зумовлених об'єктів антикорупційного декларування, логічним убачається «груповий» варіант формування переліку таких об'єктів (нерухомість, рухоме майно, доходи від основної діяльності тощо) з акумулюванням доходів та видатків як декларанта, так і «дотичних до нього осіб. По-четверте, обираючи «груповий» варіант формування переліку об'єктів антикорупційного декларування, важливо пам'ятати, що будь-який «уточнювальний аспект» («вартісна ознака» «періодичність отримання/витрачання», «комплексність» тощо) лише посилить суб'єктивний підхід до визначення об'єктів антикорупційного декларування у практичній діяльності й по-різному може вплинути на ефективність використання такого інструменту запобігання корупції. Саме тому логічним убачається використання «групового» варіанта формування переліку об'єктів антикорупційного декларування (із деталізацією конкретних

різновидів у межах кожної групи, однак без «прив'язки» їх до будь-яких якісно-кількісних ознак)» [22, с. 9].

Загалом в літературі прослідковується думка, про те, що «основний захід антикорупційного фінансового контролю щодо публічних службовців пов'язаний із поданням ними декларацій особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування» [84, с. 456]. Іншими словами, подання декларацій як інструмент здійснення фінансового контролю є основним та головним заходом.

Загальновизнаним є те, що «базовими елементами протидії корупції та антикорупційної політики виступають: 1) розвинута нормативна база; 2) усталеність інститутів протидії корупції; 3) наявність національної антикорупційної стратегії; 4) відповідна правова база; 5) залучення до боротьби з корупцією громадських організацій [33, с. 33].

Слід зазначити, що фінансовий контроль публічних службовців є складовою державної антикорупційної політики.

В теорії «державну антикорупційну політику» визначають як «постійно здійснювану, систематичну, цілеспрямовану діяльність держави у тісній співпраці з інститутами громадянського суспільства, що полягає у розробці, удосконаленні та реалізації стратегічних засад і тактичних заходів, спрямованих на усунення або блокування причин та умов корупції, удосконалення юридичної відповідальності за корупційні правопорушення та формування антикорупційної культури» [6, с. 17]; «як ідеологічно й науково обґрунтовану діяльність державних органів усіх гілок і рівнів влади, а також громадських інститутів, яка полягає у поступовому здійсненні заходів соціального і правового контролю за загальнозначущими (публічними) сферами життєдіяльності» [21, с. 66-67];

Державна антикорупційна політика характеризується наступними ознаками: 1) за змістом – це процес розроблення, вдосконалення, реалізації та аналізу стратегічних засад і тактичних заходів протидії корупції; 2) систематична, цілеспрямована діяльність держави у тісній співпраці з

інститутами громадянського суспільства; 3) використовує комплекс правових, економічних, освітніх, виховних, організаційних та інших заходів, спрямованих на створення системи запобігання, протидії корупції, усунення причин її виникнення; 4) реалізує суспільні інтереси щодо обмеження корупції та споріднених з нею злочинів; 5) її зміст визначається у сукупності мети, цілей, завдань, принципів, а також заходів, рішень і дій щодо запобігання і протидії корупції; 6) її цілями є усунення або блокування причин та умов корупції, вдосконалення юридичної відповідальності за корупційні правопорушення, формування антикорупційної культури, забезпечення зниження рівня корупції у всіх сферах суспільного життя.

При цьому, визначається й «стратегія та ідеологія антикорупційної діяльності держави у таких напрямках: 1) протидія корупції кримінально-правовими та адміністративно-правовими засобами; 2) визначення комплексу заходів організаційно-правового, політичного, економічного, профілактичного, ідеологічного, виховного змісту, які спрямовані на виключення соціально-економічного та політичного підґрунтя корупції» [17, с. 16].

Формування та реалізація ефективної державної антикорупційної політики вимагає законодавчого, інституційного, організаційного, матеріально-технічного, інформаційного, фінансово-економічного, кадрового тощо забезпечення та супроводу з одного боку, з іншого врахування різноманітних чинників політичного, історичного, ментального, культурного, поведінкового тощо. Між державною антикорупційною політикою та антикорупційною діяльністю публічної адміністрації існує взаємозв'язок, який проявляється у взаємодоповнюваності та взаємодії цих категорій, адже публічна адміністрація являється суб'єктом як формування, так і реалізації державної антикорупційної політики.

Повністю актуальним це є для відповідних антикорупційних заходів, у тому числі й фінансового контролю публічних службовців. Так, на думку С.В. Ківалова «у втіленні сучасних та ефективних заходів із запобігання і

протидії корупції принципового значення набуває загальний антикорупційний закон, що покликаний утворити основу механізму багаторівневого правового впливу на корупцію в Українській державі» [16, с. 10]. Отже, встановлення та запровадження антикорупційного декларування як основного інструменту фінансового контролю щодо публічних службовців є важливим досягненням чинного законодавства та загалом функціонування демократичної та правової держави.

Запобігання корупції, на думку І.А. Дьоміна є «більш широким поняттям, ніж «протидія корупції», він зазначає, що «запобігання корупції» полягає у недопущенні, завчасному відверненні корупційних правопорушень, а протидія корупції полягає, у в свою чергу, лише у скеровуванні діяльності спеціально уповноважених суб'єктів проти будь-яких розпочатих корупційних діянь» [9, с. 9].

Таким чином, фінансовий контроль у сфері запобігання корупції є діяльністю щодо спостереження за фінансовим станом суб'єктів, на яких поширюється антикорупційне законодавство, та їх перевірки з метою забезпечення недопущення, відвернення та сприяння виявленню ознак корупції та порушень антикорупційних вимог, заборон, обмежень [69, с. 42].

В аспекті заходів фінансового контролю теоретики виділяються їх спільні ознаки (притаманні усіх заходам) та спеціальні ознаки (притаманні лише окремим заходам). Так, Ю.О. Рева зазначає, що «як основним, так і додатковим засобам фінансового контролю у сфері запобігання корупції є притаманними спільні ознаки, які опосередковані їх функціональним призначенням, а саме: 1) спрямування на недопущення, відвернення та сприяння виявленню ознак корупції та порушень антикорупційних вимог, заборон, обмежень; 2) об'єктивізація через діяльність щодо спостереження та перевірки майнового стану суб'єктів, на яких поширюється антикорупційне законодавство; 3) застосування виключно на основі єдиного законодавства у сфері запобігання корупції; 4) застосування виключно до суб'єктів, на яких поширюється дія антикорупційного законодавства, тощо» [69, с. 43].

Підсумовуючи викладене варто констатувати, що декларування як інструмент здійснення фінансового контролю щодо публічних службовців характеризується наступними ознаками:

- 1) займає первинне місце серед антикорупційних заходів;
- 2) першим застосовується
- 3) застосовується до усіх публічних службовців;
- 4) здійснюється у встановлені законодавством строки;
- 5) здійснюється за встановленою законодавством формою та із зазначенням відповідної інформації;
- 6) підлягає поточній перевірці;
- 7) може бути наслідком застосування до особи заходів примусу;
- 8) притягнення до відповідальності за порушення вимог щодо фінансового контролю не звільняє від необхідності подати декларацію.

Окремо необхідно звернути увагу на види декларацій, що подаються публічними службовцями.

В науковій літературі відзначено, що «декларування можна класифікувати за суб'єктами на декларування: публічними особами; державними службовцями та прирівняними до них службовцями органів місцевого самоврядування; посадовими особами державних чи комунальних підприємств; кандидатами на посаду в органах державної влади; після звільнення з державної служби» [81]. Серед видів декларацій найпоширенішими називаються: «1) декларацію приватних інтересів, пов'язаних із прийняттям рішень та голосуванням, що формально є декларацією приватних інтересів; 2) декларацію про доходи. Така декларація про доходи не є обов'язковою, якщо існують декларації про наявність приватних інтересів та активів. Як правило, декларацію про доходи застосовують для політично обраних осіб та виборних місцевих чиновників; 3) декларацію активів використовують для виявлення та контролю конфліктів інтересів представників органів місцевого самоврядування, членів парламенту та політичних осіб; 4) декларація про доходи сім'ї встановлюється в

основному для суб'єктів декларування, які обіймають політичні посади, відповідальне та особливо відповідальне становище в органах державної влади [83, с. 197].

Аналіз положень чинного законодавства дозволяє виокремити такі види декларацій, що подаються публічними службовцями.

1. Щорічна декларація. Так, в ч. 1 ст. 45 Закону України «Про запобігання корупції» встановлено, що «особи, зазначені у пункті 1, підпунктах "а", "в"- "г" пункту 2 частини першої статті 3 цього Закону, зобов'язані щорічно до 1 квітня подавати шляхом заповнення на офіційному веб-сайті Національного агентства декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, за минулий рік за формою, що визначається Національним агентством з питань запобігання корупції» [50].

Це декларація за минулий рік, яка охоплює період з 1 січня до 31 грудня включно. Терміни її подання: з 00 годин 00 хвилин 1 січня до 00 годин 00 хвилин 1 квітня (тобто до 24 години 00 хвилин 31 березня) року, наступного за звітним. Декларація подається незалежно від тривалості перебування особи у статусі публічного службовця (навіть один або декілька останніх днів звітного року), а також якщо призначення на посаду відбулося до 1 квітня наступного за звітним року. Виходячи із роз'яснень Національного агентства з питань запобігання корупції, у випадку призначення особи на посаду з 1 січня до 1 квітня 2021 року, вона має обов'язок подати щорічну декларацію за 2020 рік – не дивлячись на те, що особа не мала статусу службовця у 2020 році і що за цей рік нею вже подавалась декларація «кандидата».

2. Декларація у зв'язку з припиненням публічної служби (декларація «перед звільненням»). Відповідно до положень абз. 1 ч. 2 ст. 45 Закону України «Про запобігання корупції» «особи, зазначені у пункті 1, підпунктах "а", "в"- "г" пункту 2 частини першої статті 3 цього Закону, які припиняють діяльність, пов'язану з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, протягом 30 календарних днів з дня припинення відповідної діяльності подають декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або

місцевого самоврядування, за період, не охоплений раніше поданими деклараціями» [50].

Ця декларація подається за період, не охоплений раніше поданими деклараціями. Термін її подання – не пізніше 20 робочих днів із дня припинення публічної служби (суб'єктом декларування фактично є особа, яка вже перестала бути публічним службовцем). Проте у випадку призначення особи на іншу посаду публічної служби протягом відмічених 20-и робочих днів, подавати декларацію перед звільненням не потрібно.

3. Декларація після звільнення. Згідно з положеннями абз. 2 ч. 2 ст. 45 Закону України «Про запобігання корупції» «особи, які припинили діяльність, пов'язану з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, або іншу діяльність, зазначену у підпунктах "а", "в"- "г" пункту 2 частини першої статті 3, зобов'язані до 1 квітня наступного року після року припинення діяльності подати в установленому частиною першою цієї статті порядку декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, за минулий рік» [50].

Така декларація охоплює період з 1 січня до 31 грудня року, в якому було припинено службу (суб'єктом подання теж є особа, яка вже перестала бути публічним службовцем). Термін подання такої декларації – до 1 квітня року, наступного за роком припинення службової діяльності.

Метою подання декларації цього виду є потреба повністю охопити відповідний рік, у якому було припинено діяльність публічним службовцем. Це дозволить також забезпечити дотримання інших антикорупційних механізмів, зокрема після припинення служби, наприклад, представництво інтересів, укладання правочинів тощо.

4. Декларація особи, що претендує на зайняття посади публічної служби. Відповідно до положень абз. 1 ч. 3 ст. 45 Закону України «Про запобігання корупції» «особа, яка претендує на зайняття посади, зазначеної у пункті 1, підпункті "а" пункту 2 частини першої статті 3 цього Закону, та особа, зазначена у пункті 4 (крім осіб, які балотуються кандидатами у депутати

Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад, на посади сільських, селищних, міських голів) частини першої статті 3 цього Закону, до призначення або обрання на відповідну посаду подає в установленому цим Законом порядку декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, за минулий рік. Особа, обрана депутатом Верховної Ради Автономної Республіки Крим, депутатом місцевої ради, сільським, селищним, міським головою, подає таку декларацію впродовж п'ятнадцяти календарних днів з дня набуття повноважень відповідно депутата, сільського, селищного, міського голови» [50].

У даному випадку декларантом виступає особа, яка не має статусу публічного службовця, але планує його набути), за минулий рік. Подається до моменту призначення або обрання на відповідну посаду; водночас, депутати Верховної Ради АРК і місцевих рад, сільські, селищні та міські голови, здійснюють відповідне декларування впродовж п'ятнадцяти календарних днів з дня набуття повноважень (фактично, вже володіючи статусом публічного службовця).

Упродовж 30 днів після своєчасного подання будь-якої з декларацій особа має право подати виправлену декларацію (не більше трьох разів).

Від обов'язку декларування звільняються військовослужбовці, якщо вони не проходять військову службу у військових комісаріатах і не займають інших посад публічної служби. Якщо ж особа все-таки зобов'язана подати декларацію, але не може зробити цього до 1 квітня у зв'язку з виконанням завдання в інтересах оборони під час дії особливого періоду, безпосередньою участю у веденні воєнних (бойових) дій, направленням до інших держав для участі в міжнародних операціях, для неї передбачено особливий строк декларування – упродовж 90 календарних днів із дня прибуття до місця проходження служби чи дня її закінчення.

Декларація подається за умов особистого заповнення особою відповідної форми на офіційному сайті Національного агентства з питань запобігання корупції через власний персональний електронний кабінет суб'єкта

декларування в системі Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, входження до реєстру відбувається з використання особистого кваліфікованого електронного підпису. Національного агентства з питань запобігання корупції забезпечує відкритий цілодобовий доступ до Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування; публічна частина реєстру обмежує відкритість деяких даних для захисту конфіденційної інформації про суб'єкта декларування та членів його сім'ї.

Задекларована інформація про публічного службовця зберігається упродовж усього часу виконання публічних функцій, а також упродовж п'яти років після припинення служби; остання декларація, подана публічним службовцем, зберігається безстроково.

Стосовно декларацій здійснюється три види контролю:

1) щодо своєчасності подання (до цього контролю залучаються органи, де працюють суб'єкти декларування, на яких покладено обов'язок упродовж 10 робочих днів після завершення строку подання щорічної декларації перевірити, чи всі їх службовці подали декларації та повідомити упродовж 3 робочих днів Національного агентства з питань запобігання корупції про виявлені порушення);

2) щодо правильності та повноти заповнення (здійснюється автоматично засобами Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування під час декларування);

3) логічний та арифметичний контроль, який передбачає дві складові:

а) контроль відповідності відомостей декларації (порівняння складових інформації, що зазначена в декларації, з метою встановлення їх відповідності одна одній);

б) контроль відповідності відомостей декларації відомостям реєстрів та баз даних (наприкінці 2019 року Національного агентства з питань запобігання

корупції отримало автоматичний доступ до 16-ти необхідних реєстрів та баз даних задля забезпечення дієвості цього виду контролю). Технічні умови логічного та арифметичного контролю декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування передбачають базовий перелік із 93-х показників, які володіють різними ваговими коефіцієнтами та сукупно детермінують рейтинг ризику декларації. Серед найбільш значимих показників ризику: наявність готівкових коштів у сукупному розмірі понад 30 млн грн, наявність грошових активів у сукупному розмірі понад 200 млн грн, отримання подарунка вартістю 1 млн грн і більше, отримання виграшу/призу вартістю 500 тис. грн і більше, наявність корпоративних прав у юридичній особі з іноземною реєстрацією головного офісу тощо.

Деякі декларації підлягають повній перевірці, яка включає: з'ясування достовірності задекларованих відомостей; з'ясування точності оцінки задекларованих активів; перевірку на наявність конфлікту інтересів; перевірку на наявність ознак незаконного збагачення чи необґрунтованих активів.

Національне агентство з питань запобігання корупції проводить таку перевірку на підставі інформації про можливе відображення у декларації недостовірних відомостей, отриманої від фізичних та юридичних осіб, із засобів масової інформації та інших джерел. Здійснюватися захід може у період проходження декларантом публічної служби, а також протягом 3-х років після її припинення.

Окрім основного заходу антикорупційного фінансового контролю (декларування), існує два додаткових:

- 1) повідомлення про відкриття валютного рахунка в установі банку-нерезидента суб'єктом декларування або членом його сім'ї, що подається до Національного агентства з питань запобігання корупції у письмовій формі (поштою чи електронними засобами Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування) упродовж 10 днів із моменту відкриття рахунку;

2) повідомлення про суттєві зміни в майновому стані⁴⁷⁶ суб'єкта декларування, що подається упродовж 10 днів до Національного агентства з питань запобігання корупції лише шляхом заповнення в Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування електронної форми. З 1 січня 2020 року цей вид антикорупційного фінансового контролю зазнав двох суттєвих оновлень:

а) під «зміною» у майновому стані розуміється не лише отримання доходу чи придбання майна (як раніше), але й здійснення видатку (наприклад, дарування) на суттєву суму;

б) тепер подавати відповідне повідомлення зобов'язані лише службовці які або займають відповідальне та особливо відповідальне становище, або займають посади, пов'язані з високим рівнем корупційних ризиків.

Несвоєчасне подання декларації створює склад адміністративного проступку лише за відсутності поважних причин такого неподання.

«Поважні причини» – оціночне поняття, зміст якого не деталізується в Кодексі України про адміністративні правопорушення та законодавстві про запобігання корупції. Як справедливо зазначив Європейський суд з прав людини у п. 48 Рішення за справою «Устименко проти України»: «сама концепція «поважних причин» ... не є чіткою».

Проте ця нечіткість цілком природна, адже законодавець (з огляду на різноманітність та динамічність суспільного життя) не в змозі передбачити повний перелік значимих для правозастосування дій і подій (ні в конкретний момент часу, ні, тим більше – у перспективі). Абсолютна визначеність хоча й виключає загрози, властиві надмірній дискреції, водночас позбавляє можливості належно індивідуалізувати відповідальність, обумовлюючи невідповідність владних повноважень завданням юрисдикційного провадження.

Отже, оціночне поняття «поважні причини» слід вважати таким, що віддане законодавцем на розсуд правозастосовного органу (суду) і має трактуватися останнім, виходячи з обставин розглядуваної справи.

Відповідною причиною може бути визнано неспроможність особи подати вчасно декларацію у зв'язку з хворобою, перебуванням на лікуванні, унаслідок стихійного лиха, технічних збоїв офіційного веб-сайту Національного агентства з питань запобігання корупції, витребуванням відомостей, необхідних для внесення в декларацію, перебуванням (триманням) під вартою тощо.

При цьому щодо кожної потенційно поважної причини під час правозастосування має бути встановлено: її реальну наявність у конкретних життєвих обставинах; її реальний вплив на можливість конкретної людини в конкретний період часу подати декларацію.

Враховуючи викладене, фінансовий контроль публічних службовців є основним антикорупційним механізмом та здійснюється шляхом подання електронних декларацій, перевірки їх своєчасного подання, здійснення їх контролю та повної перевірки.

1.3. Правове регулювання фінансового контролю публічних службовців

Правове регулювання суспільних відносин, як відомо, здійснюється з метою їх упорядкування, встановлення засад їх виникнення, розвитку та припинення, а також належного забезпечення і захисту прав, свобод та інтересів їх учасників. У зв'язку з цим, встановлення та характеристика правового регулювання фінансового контролю публічних службовців є першочерговим завданням в сучасній правовій та демократичній державі. Слід погодитися із Ю.О. Ревою стосовно того, що «визначення стану правового регулювання антикорупційного декларування має як теоретичне, так і практичне значення з урахуванням кардинальних змін, яких було внесено до законодавства про запобігання корупції щодо зміни концепту декларування з паперової форми на електронну, розширення кола суб'єктів декларування, конкретизації змісту антикорупційної декларації. Аналіз чинного

законодавства у сфері запобігання корупції у цілому, та антикорупційного декларування, зокрема, надає підстави зробити висновок щодо наявності досить значної нормативноправової бази, яка за своїми змістом і формою є досить розрізненою, і такою, що потребує систематизації» [69, с. 50-51].

З урахуванням цього, розпочати характеристику правового регулювання фінансового контролю публічних службовців слід із визначення поняття та ознак притаманних правовому регулюванню як загальнотеоретичній категорії та перейти до аналізу системи чинного законодавства, яким здійснюється правове регулювання фінансового контролю публічних службовців.

Таким чином, вдасться дотриматись діалектичного підходу та послідовно розкрити предмет дослідження, логічно охарактеризувавши всі його складові, а також дотриматись засад системності, що є важливою характеристикою чинного законодавства.

В загальнотеоретичній юриспруденції під поняттям «правове регулювання» розуміють: «дію права на суспільні відносини за допомогою певних юридичних засобів, насамперед норм права» [10, с. 217]; «специфічна діяльність держави, її органів, посадових осіб і уповноважених на те громадських організацій щодо впорядкування суспільних відносин шляхом установлення юридичних норм і прийняття в необхідних випадках індивідуальних рішень відповідно до цих норм, вирішення юридично значимих питань, що виникають у межах таких відносин» [5, с. 21]; «цілеспрямована, нормативно-організаційна діяльність щодо втілення регулюючих можливостей правових норм та інших спеціально-юридичних засобів у суспільні відносини з метою їх упорядкування та прогресивного розвитку» [82, с. 344]; «здійснюваний за допомогою юридичних засобів процес упорядкування суспільних відносин з метою забезпечення певної сукупності соціальних інтересів, які вимагають правового гарантування» [11, с. 207-208]; «здійснюваний в інтересах суспільства за допомогою норм права вплив на поведінку учасників суспільних відносин з метою встановлення й упорядкування останніх» [26, с. 62]; «вплив права на суспільні відносини за

допомогою спеціальних юридичних засобів, переважно норм права» [79, с. 273]; «один з видів соціального регулювання. Воно виокремилася з останнього на певному етапі розвитку людського співжиття в результаті еволюції типів соціальних зв'язків між людьми та засобів і способів їхнього оформлення» [12, с. 95].

В літературі відзначають, що «нормативно-правове регулювання антикорупційного декларування є цілісним системним утворенням, елементи (складові частини) якого перебувають у відносній субординації та ієрархічній підпорядкованості відповідно до логіки правового регулювання. До цієї системи може бути віднесено не будь-який нормативно-правовий акт, а тільки той, який містить загальні правила щодо антикорупційного декларування та його елементів. Таким чином, акти індивідуальної дії щодо призначення на посаду, звільнення з посади, накладення стягнення стосовно конкретної особи не містять загальнообов'язкових правил поведінки, а тому не можуть бути віднесеними до нормативних засад антикорупційного декларування. За своєю правовою природою, такого виду акти є індивідуальними актами, що є конкретними юридичними фактами і породжують, змінюють або припиняють конкретні правові відносини у сфері службових відносин. Індивідуальний характер цих актів виражено у конкретності припису для певного суб'єкта, регулюванні конкретних відносин, однократності реалізації (застосування, виконання)» [71, с. 100].

Аналіз системи чинного законодавства дозволяє виснувати, що система чинного законодавства, що визначає засади та порядок здійснення фінансового контролю публічних службовців складається з нормативних актів різної юридичної сили, зокрема як закони України, так і підзаконні акти.

Враховуючи викладене, систему чинного законодавства, яким здійснюється правове регулювання фінансового контролю публічних службовців доцільно поділити на такі групи, що визначають:

(1) правовий статус суб'єктів уповноважених на виконання функцій держави та місцевого самоврядування, у тому числі в частині фінансового контролю публічних службовців;

(2) зміст та порядок здійснення фінансового контролю публічних службовців;

(3) відповідальність за невиконання або неналежне виконання вимог щодо фінансового контролю публічних службовців.

Охарактеризуємо кожен із зазначених груп нормативних актів, якими здійснюється правове регулювання фінансового контролю публічних службовців.

Правовий статус суб'єктів уповноважених на виконання функцій держави та місцевого самоврядування, у тому числі в частині фінансового контролю публічних службовців, здійснюється положеннями наступних нормативних актів:

Конституція України [23] - є Основним законом, має найвищу юридичну силу та урегульовує найбільш значущі суспільні відносини. Для цілей цього магістерського дослідження значними є наступні конституційні положення, зокрема ч.1 ст. 1 – в якій визначено, що «Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава»; ч. 2 ст. 3 – стосовно визначення пріоритетності життя і здоров'я, честі і гідності людини як найвищої соціальної цінності; ч. 1 ст. 6 – в якій закріплено принцип поділу влади на законодавчу, виконавчу та судову; ч. 1 ст. 8 – відповідно до якої «в Україні визнається і діє принцип верховенства права»; ч. 2 ст. 19 – згідно з якою «органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України». Слід відмітити й інші положення Конституції України, якими визначається система та структура органів державної влади, їх підпорядкованість та засади функціонування, а також спрямованість на забезпечення публічних інтересів.

Безпосередньо конституційними приписами питання фінансового контролю публічних службовців не регулюється, однак є беззаперечним, що саме положеннями Конституції України визначається архітектура держави, система її завдань та функцій, належне забезпечення яких в сучасних реаліях неможливо.

Закон України «Про Кабінет Міністрів України» [65] - відповідно до преамбули зазначеного законодавчого акта ним «визначається організація, повноваження і порядок діяльності Кабінету Міністрів України». В контексті цього дослідження важливими є наступні положення Закону України «Про Кабінет Міністрів України», а саме: абз. 1 ч. 4 ст. 7 – у відповідності до якої «на членів Кабінету Міністрів України поширюються вимоги та обмеження, встановлені Законом України «Про запобігання корупції»; абз. 2 ч. 4 ст. 7 – «стосовно кандидатів на посади членів Кабінету Міністрів України за їх письмовою згодою проводиться спеціальна перевірка в порядку, встановленому Законом України «Про запобігання корупції»; абз. 3 ч. 4 ст. 7 – «особи, які претендують на зайняття посади членів Кабінету Міністрів України, до призначення на посаду зобов'язані повідомити керівництву Кабінету Міністрів України про працюючих у цьому органі близьких їм осіб».

Також слід звернути увагу на те, що вимоги щодо необхідності подання декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування встановлено, наприклад, до подання про призначення на посаду Прем'єр-міністра України (п. 4 ч. 5 ст. 8 Закону України «Про Кабінет Міністрів України»); подання про призначення членів Кабінету Міністрів України (п. 4 ч. 5 ст. 9 Закону України «Про Кабінет Міністрів України»).

Закон України «Про центральні органи виконавчої влади» [66] - за предметною спрямованістю цей закон «визначає організацію, повноваження та порядок діяльності центральних органів виконавчої влади України» (преамбула). В ч. 1 ст. 9 Закон України «Про центральні органи виконавчої влади» встановлено, що «міністр має першого заступника, та заступників, один з яких є заступником з питань боротьби з корупцією».

Закон України «Про місцеві державні адміністрації» [62] - у відповідності до преамбули «визначає організацію, повноваження та порядок діяльності місцевих державних адміністрацій». Значим для цього дослідження є положення ч. 5 ст. 12 Закону України «Про місцеві державні адміністрації» «на посадових осіб місцевих державних адміністрацій поширюється дія Закону України «Про запобігання корупції».

Закон України «Про державну службу» [47] - визначає принципи, правові та організаційні засади функціонування державної служби. Далі відмітимо основні положення зазначеного закону стосовно фінансового контролю державних службовців. У відповідності до положень ч. 5 ст. 5 Закону України «Про державну службу» «на державних службовців поширюється дія Закону України «Про запобігання корупції», а згідно з ч. 5 ст. 32 Закону України «Про державну службу» – «на державних службовців поширюються обмеження, передбачені Законом України «Про запобігання корупції».

Окрім того, до основних обов'язків державного службовця віднесено «обов'язок додержуватися вимог законодавства у сфері запобігання і протидії корупції» (п. 9 ч. 1 ст. 8 Закону України «Про державну службу»), а дотримання державним службовцем вимог законодавства у сфері запобігання корупції враховуються під час проведення оцінювання службової діяльності державних службовців (ч. 2 ст. 44 Закону України «Про державну службу»).

Закон України «Про дипломатичну службу» [48] - вперше чергу «визначає правові засади та порядок організації дипломатичної служби». Єдиним положенням зазначеного закону, важливим для цього дослідження, є положення ч. 5 ст. 14 Закону України «Про дипломатичну службу», у відповідності до якого «на посадових осіб дипломатичної служби поширюються обмеження, встановлені законами України «Про державну службу», «Про запобігання корупції» та цим Законом».

Закон України «Про Державне бюро розслідувань» [46] - «визначає правові основи організації та діяльності Державного бюро розслідувань», у тому числі в частині антикорупційного законодавства. Згідно з положеннями

ч. 2 ст. 15 Закону України «Про Державне бюро розслідувань» – «на працівників Державного бюро розслідувань поширюються інші обмеження та вимоги, встановлені Законом України «Про запобігання корупції», а ч. 3 ст. 15 Закону України «Про Державне бюро розслідувань» – «працівники Державного бюро розслідувань зобов’язані вживати заходів щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, передбачених Законом України «Про запобігання корупції»».

Закон України «Про Національну поліцію» [63] - займає центральне місце в системі нормативних актів, присвячених Національній поліції України. В ст. 54, 61, 77 Закону України «Про Національну поліцію» закріплено норми про зобов’язання подання декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування при вступі та проходженні служби в поліції.

Законом України «Про судоустрій і статус суддів» [65] - відповідно до положень ст. 56, 58, 59, 60, 61, 62 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» існує зобов’язання подання декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування при вступі та проходженні служби в суді.

Закон України «Про прокуратуру» [64] - в ст. 19, 30, 32 Закону України «Про прокуратуру» закріплено норми про зобов’язання подання декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування при вступі та проходженні служби в органах прокуратури.

Аналогічні за змістом приписи містяться і в інших нормативних актах. Як видається, таке паралельне закріплення в положеннях спеціальних законів спрямовано на максимальну передбачуваність і уникненню суперечностей щодо поширення чи не поширення на них положень Закону України «Про запобігання корупції» [50].

Водночас, цілком зрозуміло, що з точки зору юридичної техніки закріплення норм про поширення вимог Закону України «Про запобігання корупції» на відповідних публічних службовців в спеціальних нормативних

актах, які визначають їх правовий статус, є суперечливим, оскільки фактично дублює відповідні приписи Закону України «Про запобігання корупції».

Зміст та порядок здійснення фінансового контролю публічних службовців здійснюється такими нормативними актами, як Закон України «Про запобігання корупції», інші законодавчі акти та нормативно-правові акти Національного агентства з питань запобігання корупції. Охарактеризуємо їх.

Центральне місце в цій групі нормативних актів займає Закон України «Про запобігання корупції» [50], який згідно з преамбулою «визначає правові та організаційні засади функціонування системи запобігання корупції в Україні, зміст та порядок застосування превентивних антикорупційних механізмів, правила щодо усунення наслідків корупційних правопорушень».

Фінансовому контролю присвячено розділ VII (ст. 45-52) Закону України «Про запобігання корупції» [50] із однойменною назвою.

Положеннями Закону України «Про запобігання корупції» окремо врегульовано:

- «подання декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування» (ст. 45);
- «інформація, що зазначається в декларації» (ст. 46);
- «облік та оприлюднення декларацій» (ст. 47);
- «контроль та перевірка декларацій» (ст. 51¹);
- «встановлення своєчасності подання декларацій» (ст. 51²);
- «повна перевірка декларацій» (ст. 51³);
- «моніторинг способу життя суб'єктів декларування» (ст. 51⁴);
- «додаткові заходи здійснення фінансового контролю» (ст. 52);
- «особливості здійснення заходів фінансового контролю стосовно окремих категорій осіб» (ст. 52¹);
- «особливості здійснення повної перевірки декларацій, моніторингу способу життя суддів, суддів Конституційного Суду України» (ст. 52³) [50].

Серед нормативних актів Національного агентства з питань запобігання корупції, ухвалених на виконання приписів Закону України «Про запобігання

корупції» в частині фінансового контролю та створюють єдиний механізм належного функціонування цього антикорупційного механізму слід навести:

- наказ Національного агентства з питань запобігання корупції від 23.07.2021 № 448/21 «Про затвердження Порядку формування, ведення та оприлюднення (надання) інформації Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування» [57], яким визначено засади функціонування Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування;

- наказ Національного агентства з питань запобігання корупції від 23.07.2021 № 449/21 «Про затвердження форми декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та Порядку заповнення та подання декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування» [59], положеннями якого визначено форму декларації. Слід звернути увагу на те, що форма, визначена цим наказом втрачає чинність з 01.12.2024 р.

- наказ Національного агентства з питань запобігання корупції від 08.11.2023 № 252/23 «Про затвердження форми декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та Порядку заповнення та подання декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування» [60] визначає оновлену форму декларації.

- наказ Національного агентства з питань запобігання корупції від 23.07.2021 № 450/21 «Про затвердження Порядку інформування Національного агентства з питань запобігання корупції про суттєві зміни у майновому стані суб'єкта декларування» [55], положеннями якого встановлено порядок подання та форму повідомлення про суттєві зміни у майновому стані. Як вже відзначалось в цій роботі, це повідомлення уявляє собою інструмент поточного фінансового контролю публічних службовців.

- наказ Національного агентства з питань запобігання корупції від 23.07.2021 № 451/21 «Про затвердження Порядку інформування Національного агентства з питань запобігання корупції про відкриття валютного рахунка в установі банку-нерезидента» [56] встановлює порядок подання та форму повідомлення про відкриття валютного рахунку в банках-нерезидентах. Необхідність подання таких повідомлень зумовлена додатковою ускладненістю перевірки таких рахунків публічних службовців.

- наказ Національного агентства з питань запобігання корупції від 12.10.2023 № 221/23 «Про затвердження Порядку вилучення з відкритого доступу декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування» [53] визначає порядок, підстави та механізм вилучення з відкрито доступу декларацій. Справа в тому, що встановлена за загальним правилом умови оприлюднення декларацій є надважливою, оскільки підвищує ефективність цього антикорупційного інструменту, водночас, в практичній діяльності, тим більше в умовах правового режиму воєнного стану, існує потреба у вилученні окремих декларацій із публічного доступу. У даному випадку публічний інтерес забезпечується проведення перевірки таких декларацій в загальному порядку.

- наказ Національного агентства з питань запобігання корупції від 06.11.2023 № 249/23 «Про затвердження Переліку посад з високим та підвищеним рівнем корупційних ризиків» [51] визначає у відповідності до положень Закону України «Про запобігання корупції» переліки посад, які мають високий рівнем корупційних ризиків та які мають підвищений рівень корупційних ризиків. В контексті фінансового контролю перебування посади, яку займає особа в цьому переліку, передбачає встановлення додаткових вимог та впливає на призначення повної перевірки декларації.

- наказ Національного агентства з питань запобігання корупції від 07.12.2023 № 284/23 «Про затвердження Порядку відбору декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, для проведення повної перевірки та черговості такої перевірки на підставі

оцінки ризиків» [54] встановлює механізм визначення декларацій, щодо яких буде проведено повну перевірку, а також черговість їх проведення тощо.

Таким чином, серед нормативних актів, які визначають зміст та порядок здійснення фінансового контролю публічних службовців нормативно-правові акти Національного агентства з питань запобігання корупції займають особливе місце. Їх призначення полягає не тільки у деталізації положень Закону України «Про запобігання корупції», що зазвичай покладається на нормативно-правові акти підзаконного характеру, а й встановленні нових правових норм, які регулюватимуть відносини щодо здійснення фінансового контролю щодо публічних службовців.

Поряд з цим, слід вказати й інтерпретаційні акти Національного агентства з питань запобігання корупції, які також відіграють важливу роль у здійсненні фінансового контролю щодо публічних службовців. Причому така їх роль важлива одночасно в декількох напрямках. Перше, безпосередньо для публічних службовців, які під час виконання вимог щодо фінансового контролю керуються у тому числі роз'ясненнями Національного агентства з питань запобігання корупції. Друге, виявляється у тому, що Національне агентство з питань запобігання корупції так само удосконалює механізм фінансового контролю.

У цьому контексті слід навести Роз'яснення щодо фінансової доброчесності: застосування окремих положень Закону України «Про запобігання корупції» стосовно заходів фінансового контролю (подання декларації, повідомлення про суттєві зміни в майновому стані, повідомлення про відкриття валютного рахунку, затвердженні Національним агентством з питань запобігання корупції від 13.11.2023 р. № 4 [74].

Перевагою зазначених роз'яснень є їх практична орієнтованість, а не лише зрозуміле (більш спрощене) викладення положень законодавства щодо запобігання корупції в частині фінансового контролю. Так, практично до кожного їх положення наводиться конкретна ситуація із викладення її вирішення, у відповідності до вимог законодавства.

Відповідальність за невиконання або неналежне виконання вимог щодо фінансового контролю публічних службовців встановлюється такими нормативними актами як:

Закон України «Про запобігання корупції» - передбачає загальне правило, у відповідності до якого «за вчинення корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень особи, зазначені в частині першій статті 3 цього Закону, притягаються до кримінальної, адміністративної, цивільно-правової та дисциплінарної відповідальності у встановленому законом порядку» (абз. 1 ч. 1 ст. 65¹) [50]. Ця норма має відсильний характер, оскільки вказує на різні види юридичної відповідальності, які передбачаються різними актами.

Важливим з точки зору взаємозв'язку різних видів юридичної відповідальності за корупційні правопорушення та правопорушення, пов'язані з корупцією, а також невідворотності відповідальності за їх вчинення є положення абз. 1 ч. 2 ст. 65¹ Закону України «Про запобігання корупції» [50], яке встановлює, що «особа, яка вчинила корупційне правопорушення або правопорушення, пов'язане з корупцією, однак судом не застосовано до неї покарання або не накладено на неї стягнення у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, пов'язаними з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, або такою, що прирівнюється до цієї діяльності, підлягає притягненню до дисциплінарної відповідальності у встановленому законом порядку» [50].

Кодекс України про адміністративні правопорушення [20] є нормативним актом, який наряду із іншими нормативними актами, складає систему законодавства про адміністративні правопорушення. Враховуючи, що правопорушення, пов'язані з корупцією, що передбачаються Законом України «Про запобігання корупції», належать саме до адміністративних правопорушень видається необхідним проаналізувати склади адміністративних правопорушень, пов'язаних з корупцією за порушення вимог фінансового контролю публічних службовців.

Адміністративна відповідальність за порушення вимог фінансового контролю встановлюється положеннями ст. 172⁶ Кодексу України про адміністративні правопорушення.

Аналіз положень цієї статті дозволяє виділити такі види порушень фінансового контролю, за які встановлено адміністративну відповідальність:

- «несвоєчасне подання без поважних причин декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування»
- йдеться про несвоєчасне подання декларації, тобто з порушенням встановленого Законом України «Про запобігання корупції» строку. Слід зазначити, що статтею не передбачено мінімального та максимального строку, протягом якого декларація подана відповідною особою.

- «неповідомлення або несвоєчасне повідомлення про відкриття валютного рахунка в установі банку-нерезидента або про суттєві зміни у майновому стані» - в цій частині йдеться про невиконання вимог, встановлених Законом України «Про запобігання корупції» в частині повідомлення про відкриття валютного рахунка в установі банку-нерезидента (є спеціальною вимогою та спрямовується на забезпечення контролю банківських рахунків в банках-нерезидентах, оскільки здійснення їх фінансового моніторингу ускладняється в порівнянні з банками-резидентами) та повідомлення про суттєві зміни у майновому стані (є додатковою до декларування обов'язковою вимогою, за допомогою якої здійснюється поточний фінансовий контроль за публічними службовцями).

- «подання завідомо недостовірних відомостей¹ у декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування»
- йдеться про умисне подання публічним службовцем недостовірних відомостей в декларації. У цьому випадку декларація подається у встановленому порядку, з дотриманням строків та інших вимог Закону

¹ У примітці до цієї статті Кодексу України про адміністративні правопорушення встановлено, що відповідальність за цією статтею за подання завідомо недостовірних відомостей у декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, стосовно майна або іншого об'єкта декларування, що має вартість, настає у випадку, якщо такі відомості відрізняються від достовірних на суму від 100 до 500 прожиткових мінімумів для працездатних осіб.

України «Про запобігання корупції», проте в ній відображено недостовірні відомості. При цьому немає значення які конкретно відомості, зазначені у декларації є недостовірними.

В науковій літературі вірно відзначається, що «проступку у вигляді порушення вимог фінансового контролю притаманні як загальні, так і особливі ознаки. До загальних ознак належать такі:

- 1) правопорушення є суспільно небезпечним діянням;
- 2) правопорушення є протиправною дією чи бездіяльністю;
- 3) правопорушення є винною (умисною або необережною) дією чи бездіяльністю;
- 4) правопорушення посягає на об'єкти, які знаходяться під охороною адміністративного законодавства;
- 5) правопорушення є фактичною підставою для притягнення до адміністративної відповідальності;
- 6) за вчинення правопорушення передбачено застосування санкцій, яких передбачено адміністративним законодавством, тощо» [69, с. 60].

У даному випадку, загальні ознаки впливають із змісту положень Кодексу України про адміністративні правопорушення.

Спеціальні ознаки адміністративних правопорушень, пов'язаних з корупцією, якими встановлено адміністративну відповідальність за порушення вимог фінансового контролю, як вказується в літературі, належать «... протиправним винним діянням, яке може бути вчинено особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, прирівняними до них, та особами, які постійно або тимчасово обіймають посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських обов'язків, або спеціально уповноваженими на виконання таких обов'язків у юридичних особах приватного права незалежно від організаційно-правової форми; воно посягає на сферу суспільних відносин, яких пов'язано із здійсненням публічного адміністрування та забезпеченням прав і свобод громадян; матеріально-

правовою основою притягнення до відповідальності є сукупність нормативно-правових актів у сфері запобігання корупції тощо» [70, с. 140].

Кримінальний кодекс України [25], як зазначено в його ч. 1 ст. 1 «має своїм завданням правове забезпечення охорони прав і свобод людини і громадянина, власності, громадського порядку та громадської безпеки, довкілля, конституційного устрою України від кримінально-протиправних посягань, забезпечення миру і безпеки людства, а також запобігання кримінальним правопорушенням».

За порушення вимог фінансового антикорупційного контролю, встановлено кримінальну відповідальність ст. 366¹ «Декларування недостовірної інформації» Кримінального кодексу України, розміщеної у Розділі XVII поряд із статтею про кримінальні правопорушення у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг [25].

Важливим напрямом мети кримінальної відповідальності є спеціальна превенція, націлена на обмеження можливості винної особи вчинити новий злочин шляхом її ізоляції та загальної превенції, яка полягає в утриманні від вчинення злочинів інших осіб шляхом покарання конкретної особи.

Важливим в контексті кваліфікації за ст. 366¹ Кримінального кодексу України є існування усіх елементів складу зазначеного кримінального правопорушення.

В науковій літературі відзначають, що «склад злочину щодо декларування недостовірної інформації, буде сформований лише у разі: 1) якщо в декларації стосовно майна або іншого об'єкта декларування, указано недостовірні відомості щодо вартості, якщо такі відомості відрізняються від достовірних на суму понад 250 прожиткових мінімумів для працездатних осіб; 2) відомості, що задекларовані, мають бути завідомо недостовірними або умисно не поданими [69, с. 61].

Окрім того, слід звернути увагу на те, що засади дисциплінарної відповідальності, яка може наставати також за порушення законодавства про

запобігання корупції в частині фінансового контролю публічних службовців також встановлюється їх статусними нормативними актами. Це, наприклад, щодо державних службовців – Закон України «Про державну службу» [47]; дипломатичних службовців – Законом України «Про дипломатичну службу» [48]; детективів Державного бюро розслідувань – Законом України «Про Державне бюро розслідувань» [46]; поліцейських – Закони України «Про Національну поліцію» [63], «Про Дисциплінарний статут Національної поліції України» [49]; суддів – Законом України «Про судоустрій і статус суддів» [65]; прокурорів – Закон України «Про прокуратуру» [64]; посадових осіб підприємств, установ та організацій – Кодекс законів про працю України [19] тощо.

Приєднавшись до міжнародного антикорупційного руху, Україна ратифікувала низку міжнародно-правових документів і розробила на їхній основі національне антикорупційне законодавство. Однією з вимог вступу України до Європейського Союзу стало введення декларування доходів осіб, що є представниками влади чи місцевого самоврядування, як один із засобів протидії корупції.

Невід’ємною частиною системи запобігання корупції є питання запровадження та функціонування інституту декларування. Відповідальність за подання недостовірних відомостей у декларації про майнове становище чи неподання декларації є вимогою, поставленою перед державами, що ратифікували Конвенцію Організації Об’єднаних Націй проти корупції від 31 жовтня 2003 року, Кримінальну конвенцію про боротьбу з корупцією від 27 січня 1999 року та Резолюцію Парламентської Асамблеї Ради Європи від 25 грудня 2008 року № 1165 (1998). Водночас слід зауважити, що зазначені міжнародні договори й акти однаково поширюються на всіх посадових осіб, зокрема представників судової гілки влади.

29 червня 2021 року Верховна Рада України ухвалила Закон «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України щодо вдосконалення відповідальності за

декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування» [45].

Суб'єктами декларування в ст. 366-2 КК України [25] визначено осіб, які відповідно до ч. 1 та 2 ст. 45 Закону України «Про запобігання корупції» зобов'язані подавати декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування [50].

Нині питання притягнення до відповідальності посадових осіб за декларування недостовірних відомостей щодо майнового становища їх та членів їхніх сімей є вкрай актуальним у нашій державі. Протидія цьому явищу є предметом для дискусій як у науковій, так і в практичній сферах. З появою в Україні таких нових антикорупційних структур, як Спеціалізована антикорупційна прокуратура, Національне антикорупційне бюро, Національне агентство з питань запобігання корупції, виникла ініціатива впровадження спеціалізованих судів, які розглядали б справи, пов'язані з корупцією на високому рівні.

Вищі спеціалізовані суди в системі судоустрою України відіграють важливу роль у цілісному механізмі всієї судової системи, оскільки вони наділені виключною компетенцією розглядати та вирішувати по суті справи окремих категорій, а їх діяльність визначається на рівні окремого нормативноправового акта, який визначає їх правовий статус, а отже, і місце в системі судоустрою України [87, с. 255–256].

Вищому антикорупційному суду надано повноваження розглядати всі справи, розслідування яких підпадає під юрисдикцію Національного антикорупційного бюро України. Це означає, що ВАКС розглядатиме всі злочини, вчинені вищими державними посадовими особами. Підсудність спеціалізованих корупційних судів у деяких країнах може бути обмежена як посадовим статусом обвинувачених, так і категоріями злочинів, а також за ознакою розміру завданих збитків.

Провівши в березні 2020 року моніторинг здійснення правосуддя Вищим антикорупційним судом, В. І. Валько й М. І. Хавронюк визначили, що кардинальних змін під час розв’язання проблеми затягування розгляду справ про корупційні злочини, підслідні НАБУ, ще не відбулося, хоча початок діяльності ВАКС дає певні надії на те, що такі зміни невдовзі можуть настати [3, с. 31].

Слід акцентувати на тому, що поряд з національними гарантіями Конституція України передбачила можливість використання й міжнародноправових гарантій. Відповідно до ч. 4 ст. 55 Конституції України, кожен має право після використання всіх національних засобів правового захисту звернутися за захистом своїх прав і свобод до відповідних міжнародних судових установ чи відповідних міжнародних організацій, членом чи учасницею яких є Україна [23].

Громадяни України можуть звертатися за захистом своїх порушених прав до ЄСПЛ після використання національних засобів захисту. Прецедентне право ЄСПЛ позитивно впливає на судову практику держав і сприяє дотриманню основних прав та свобод людини.

Слід зауважити, що ЄСПЛ уже ухвалював доленосні рішення, які вирізняються своєю справедливістю й обґрунтованістю. Європейський суд з прав людини раніше висловлювався з приводу необхідності подання посадовими особами декларації про майнове становище у справі «Випич проти Польщі». У цій справі заявник як посадова особа скаржився на порушення державою його права на приватне життя (ст. 8 Конвенції), проте Суд, не погоджуючись зі скаржником, зазначив щодо обсягу інформації, яка має бути відображена в декларації, який має бути доволі широким. Зокрема, інформація, яка свідчить про майнове і фінансове становище службовця, має бути максимально широкою, аби громадськість могла уявити повну картину матеріального становища такої особи [72].

Практики переконані, що факт зазначення в документі якогось рішення ЄСПЛ може посилити позицію цієї сторони у справі. Насправді ж це не так, і посилання на рішення ЄСПЛ ще не гарантує успіху [76, с. 125].

Рішення ЄСПЛ мають подвійну природу, однак вони не є джерелом права, хоча й нерозривно пов'язані з положеннями, які конкретизують застосування Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод від 1950 року.

Поряд з вирішенням по суті індивідуального спору, ЄСПЛ у своєму рішенні розвиває також і положення Конвенції, які мають тлумачити однаково всі держави – учасниці Конвенції. Саме обов'язок однакового тлумачення надає можливість національним судам посилатися на рішення ЄСПЛ в індивідуальних спорах, що були постановлені стосовно інших держав.

Попри те, що рішення ЄСПЛ не є джерелами права, у поєднанні з відповідними нормами Конвенції, національні суди можуть їх застосовувати саме як джерело права. Відповідну норму закріплено в ст. 15 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» [38]. Зазначений Закон є спеціальним і регулює відносини, що виникають у зв'язку з обов'язком держави виконувати рішення ЄСПЛ та необхідністю впроваджувати в українське судочинство практику європейських стандартів з прав людини.

Через відсутність чітких правил і рекомендацій щодо використання рішень ЄСПЛ в інших справах правники інколи неправильно застосовують зазначені рішення, що призводить до посилання на рішення ЄСПЛ без осмислення основного змісту таких рішень.

Станом на 2013 рік не було релевантної практики ЄСПЛ (ані Суду ЄС) [89], яка стосувалася б конкретно фінансових декларацій публічних службовців, немає її і досі. Натомість практика ЄСПЛ в інших аспектах демонструє тенденції до визнання прийнятними публікацій відомостей про статки публічних службовців у суспільствах з високим рівнем корупції.

Усталеними в практиці ЄСПЛ є тенденції визнання того, що публікування персональних даних підпадає під дію ст. 8 Конвенції про захист прав людини

і основоположних свобод, однак не застосовуватиметься у разі, якщо публічна особа надала згоду на оприлюднення інформації про себе. Крім того, відомості про оподатковуваний дохід особи вважають персональними даними [90]. Загалом публікування фінансових відомостей про особу є безпосереднім втручанням у її права, гарантовані ст. 8 Конвенції.

Поміж загальних тенденцій практики ЄСПЛ слід виокремити й те, що публічні службовці мають нижчий, порівняно зі звичайними громадянами, рівень захисту, який гарантують конвенційні права. Це прослідковується, зокрема, у питаннях свободи вираження поглядів і свободи зібрань. У контексті визначення ролі практики ЄСПЛ та її місця в кримінальному провадженні, пов'язаному з декларуванням недостовірної інформації, доцільно проаналізувати справу «Джоджай проти Албанії», а саме: порушення прав, на що скаржилася заявниця, і власне позиція ЄСПЛ. Це рішення є безпрецедентним (хрестоматійним) у світовій практиці в контексті надання оцінки щодо порушення прав людини обставинам, коли суддю звільняють з посади внаслідок недоброчесної поведінки й декларування недостовірних відомостей.

За обставинами справи, рішенням незалежної кваліфікаційної комісії заявницю пані Джоджай було звільнено з посади судді після того, як вона пропрацювала на різних посадах в органах судової влади протягом майже 25 років. Останнім місцем її роботи був Конституційний суд Албанії. Причиною звільнення стало проведення перевірки декларації пані Джоджай, унаслідок чого було виявлено, що видатки, здійснені заявницею, не відповідали тим доходам, які вона мала, а тому контролюючий орган дійшов висновку, що Джоджай задекларувала недостовірні відомості. Надалі, керуючись законом про перехідне повторне оцінювання суддів і прокурорів – законом про перевірку, заявниця оскаржила відповідне рішення в Спеціальній апеляційній палаті. Проте апеляційну скаргу було залишено без задоволення, а рішення незалежної кваліфікаційної комісії – без змін. Використавши всі засоби національного захисту, пані Джоджай звернулася до Європейського суду зі

скаргою, посилаючись на порушення права на справедливий суд (ст. 6 Конвенції) і права на приватне життя (ст. 8 Конвенції).

Проаналізувавши доводи обох сторін у цій справі, з огляду на світову практику функціонування інституту декларування, зокрема суддів, ЄСПЛ дійшов таких висновків. Насамперед, на думку ЄСПЛ, той факт, що членами незалежної кваліфікаційної комісії не стали представники чинного суддівського корпусу, відповідав духу й меті процесу перевірки, а саме: запобіганню будь-яким індивідуальним конфліктам інтересів і забезпеченню довіри громадськості до процедури. Суд також посилається на суворі вимоги до права на зайняття посади, яким мали відповідати всі члени комісії. Він зазначає, що цих членів вибрав парламент відповідно до процедури, встановленої законом. Крім того, статус членів комісії такий самий, як і в суддів Верховного суду [90, п. 300].

З огляду на зазначене, можна дійти таких висновків: серед рішень ЄСПЛ найвагомішими є ті, які вважають джерелом правової позиції, їх використовують саме як усталену правову позицію під час вирішення схожих справ. Фактично це і є орієнтири для всіх національних судів. Такі рішення, які містять усталену правову позицію ЄСПЛ, мають бути прикладом для посилення. І не є принциповим питання, стосовно якої з держав-учасниць і коли прийнято таке рішення [77, с. 243].

Правові позиції, висловлені Європейським судом у справі «Джоджай проти Албанії», цілком узгоджуються з вимогами, які нині ставлять до держав, що прагнуть унеможливити будь-які вияви корупції. Це рішення ЄСПЛ є взірцем необхідності функціонування інституту декларування задля забезпечення прозорості й доброчесності посадових осіб, зокрема суддів, перед громадськістю та державою.

Загалом значення рішень ЄСПЛ надзвичайно важливе. Для більшості заявників можливість звернутися до ЄСПЛ стала єдиним варіантом боротьби з недосконалістю національної системи правосуддя. Для практиків рішення Суду стали «лакмусовим папірцем» з виявлення проблем системного

характеру й водночас встановленням стандартів дотримання прав людини, до яких слід прагнути.

РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРОЦЕДУРНА ХАРАКТЕРИСТИКА ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ ПУБЛІЧНИХ СЛУЖБОВЦІВ

2.1. Суб'єкти, уповноважені забезпечувати застосування заходів фінансового контролю публічних службовців

Ефективне застосування будь-яких правових заходів неможливе без створення та функціонування системи суб'єктів, уповноважених забезпечувати їх виконання, як в частині організаційного, так і юрисдикційного забезпечення.

Аналогічним це загальне правило є до сфери запобігання корупції загалом та сфери застосування та дії антикорупційних механізмів, у тому числі фінансового контролю публічних службовців зокрема.

Розбудова України як суверенної і незалежної, демократичної, соціальної, правової держави передбачає формування та реалізацію власної національної стратегії і тактики розвитку усіх сфер життя громадян, державних інститутів і суспільства в цілому. Завдяки цим засадничим заходам українській владі стане можливим забезпечити належний рівень національної безпеки країни, рівень життя, як сучасного, так і майбутнього покоління населення, а також остаточно сформувати систему соціально-економічного розвитку країни.

Загальноприйнятним є виокремлення «системи суб'єктів запобігання корупції в Україні, елементами якої є: а) суб'єкти публічної адміністрації, які визначають основні напрями державної політики у сфері протидії корупції, забезпечують розробку і прийняття законів, розподіляють функції між органами виконавчої влади, координують їх діяльність, здійснюють і забезпечують ефективну реалізацію державної антикорупційної політики, реалізують запобігання посадовим і корупційним злочинам (до них віднесено: Президента України, Верховну Раду України, Прем'єр-міністра, уряд, органи державної влади та органи місцевого самоврядування, судові органи, правоохоронні органи усіх рівнів); б) суб'єкти, які сприяють публічній

адміністрації через наявність інформаційних, координаційних і правових зв'язків (до них належать: комерційні та некомерційні організації із різними формами власності, підприємства та установи, громадські, міжвідомчі та місцеві комісії, асоціації і фонди; політичні партії і масові громадські організації, що діють на основі статутів і положень та мають вертикальну і горизонтальну структури на різних рівнях; засоби масової інформації; об'єднання та молодіжні формування; профспілки; громадські організації і формування, створювані на добровільних засадах)» [12, с. 96].

Враховуючи предмет цього дослідження та обмеженість обсягу магістерського дослідження видається доцільним зацентрувати увагу на центральному органі, уповноваженому забезпечувати заходи фінансового контролю – Національне агентство з питань запобігання корупції.

Характеризуючи завдання відомства, слід погодитися із думкою вчених, які вважають, що завдання Національного агентства з питань запобігання корупції доцільно поділити на:

- загальні завдання, визначені в законодавстві про центральні органи виконавчої влади, зокрема, надання адміністративних послуг; здійснення контрольно-наглядових заходів, внесення відповідних пропозицій щодо формування державної політики та ін.;

- спеціальні завдання: формування та реалізація державної антикорупційної політики; організація роботи із запобігання та виявлення корупції у державних органах та органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах та організаціях; моніторинг дотримання законодавства про конфлікт інтересів та інших обмежень щодо запобігання корупції; здійснення контролю за дотриманням законодавства щодо фінансування політичних партій, дотриманням встановленого порядку надходження та використання коштів виборчих фондів, вжиття заходів щодо осіб, в діяннях яких є ознаки правопорушень у цій сфері; організаційне та кадрове забезпечення діяльності Національного агентства з питань запобігання корупції; координація антикорупційних заходів та погодження

антикорупційних програм на локальному рівні; організаційно-методичне забезпечення застосування законодавства щодо запобігання корупції; співпраця з викривачами корупційних правопорушень; координація співпраці з державними та неурядовими організаціями [15, с. 119].

Як уже наголошувалося, ще одним із елементів цільового блоку адміністративно-правового статусу Національного агентства з питань запобігання корупції є функції. Постановка і вирішення проблеми підвищення ефективності діяльності НАЗК, насамперед пов'язані з уточненням напрямів (функцій) діяльності та особливостей компетенції даного органу публічної адміністрації, оскільки саме цей елемент у своїй цілісності визначає спрямованість діяльності Національного агентства з питань запобігання корупції. Визначаючи напрями (функції) діяльності Національного агентства з питань запобігання корупції варто зазначити, що діяльність даного суб'єкту, на відміну від інших органів запобігання корупції, є багатофункціональною і забезпечує у визначеному законодавством обсязі значну кількість напрямів діяльності. Цим визначається їх особливе значення у реалізації державної антикорупційної політики [67, с. 83].

Отже, аналіз нормативно-правових актів, норми яких регулюють правовий статус Національного агентства з питань запобігання корупції дозволяє виокремити функцію щодо формування та реалізація державної антикорупційної політики, реалізація якої зумовлює виконання таких повноважень:

- розроблення проектів Антикорупційної стратегії та державної програми з її виконання, здійснення моніторингу, координації та оцінки ефективності виконання Антикорупційної стратегії;

- підготовка та подання в установленому законом порядку до Кабінету Міністрів України проекту національної доповіді щодо реалізації засад антикорупційної політики;

- формування та реалізація антикорупційної політики, розроблення проектів нормативно-правових актів з цих питань;

- організація проведення досліджень з питань вивчення ситуації щодо корупції;

- координація виконання міжнародних зобов'язань у сфері формування та реалізації антикорупційної політики, співпраця з державними органами, неурядовими організаціями іноземних держав та міжнародними організаціями в межах своєї компетенції;

- обмін інформацією з компетентними органами іноземних держав та міжнародними організаціями;

- створювати комісії та робочі групи, організовувати конференції, семінари і наради з питань запобігання і протидії корупції [50].

Аналіз та зіставлення змісту понять «компетенція» та «повноваження» в контексті Національного агентства з питань запобігання корупції дозволяє зробити декілька висновків, зокрема:

- по-перше, функції й повноваження є сукупність окремих прав та обов'язків, які, в свою чергу, становлять компетенційні основи органу публічної влади в межах окремого напрямку, то й аналіз цих елементів адміністративно-правового статусу необхідно так побудувати, щоб найбільш якісно та чітко викласти основні аспекти досліджуваного питання;

- по-друге, компетенція Національного агентства з питань запобігання корупції – це комплекс функцій держави у сфері формування та реалізації антикорупційної політики в Україні, запобігання та виявлення корупції, протидії політичній корупції, врегулювання питань конфлікту інтересів, контролю та перевірки декларування посадових осіб уповноважених владних суб'єктів держави, а також повноважень, закріплених його правами та обов'язками, що визначають межі застосування антикорупційних засобів для виконання покладених на нього законодавством функцій;

- по-третє, повноваження Національного агентства з питань запобігання корупції є сукупністю прав та обов'язків органу виконавчої влади, закріплених з метою забезпечення здійснення антикорупційних функцій та завдань щодо формування та реалізації антикорупційної політики в Україні, запобігання та

виявлення корупції, протидії політичній корупції, врегулювання питань конфлікту інтересів, контролю та перевірки декларування посадових осіб уповноважених владних суб'єктів держави у межах, визначених законом;

- по-четверте, до складу компетенції належать: об'єкт діяльності, сукупність повноважень, наданих для реалізації функціонального призначення, відповідальність за їх виконання [16, с. 136].

Аналіз нормативно-правових актів, норми яких регулюють правовий статус Національного агентства з питань запобігання корупції свідчить, що реалізація функції щодо формування та реалізація державної антикорупційної політики зумовлює виконання таких повноважень:

- «– розроблення проектів Антикорупційної стратегії та державної програми з її виконання, здійснення моніторингу, координації та оцінки ефективності виконання Антикорупційної стратегії;

- підготовка та подання в установленому законом порядку до Кабінету Міністрів України проекту національної доповіді щодо реалізації засад антикорупційної політики;

- формування та реалізація антикорупційної політики, розроблення проектів нормативно-правових актів з цих питань;

- організація проведення досліджень з питань вивчення ситуації щодо корупції;

- координація виконання міжнародних зобов'язань у сфері формування та реалізації антикорупційної політики, співпраця з державними органами, неурядовими організаціями іноземних держав та міжнародними організаціями в межах своєї компетенції;

- обмін інформацією з компетентними органами іноземних держав та міжнародними організаціями;

- створювати комісії та робочі групи, організовувати конференції, семінари і наради з питань запобігання і протидії корупції. Реалізація функції із спрямовування і координації діяльності органів публічної адміністрації з

питань запобігання політичній корупції зумовлює виконання таких повноважень:

- координація та надання методичної допомоги щодо виявлення державними органами, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування корупційних ризиків у своїй діяльності та реалізації ними заходів щодо їх усунення, у тому числі підготовки та виконання антикорупційних програм;

- координація в межах компетенції, методичне забезпечення та здійснення аналізу ефективності діяльності уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції;

- погодження антикорупційних програм державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, розробка типової антикорупційної програми юридичної особи;

- організація підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації з питань, пов'язаних із запобіганням корупції, працівників державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, посадових осіб місцевого самоврядування;

- надання роз'яснень, методичної та консультаційної допомоги з питань застосування актів законодавства з питань етичної поведінки, запобігання та врегулювання конфлікту інтересів у діяльності осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та прирівняних до них осіб, застосування інших положень цього Закону та прийнятих на його виконання нормативно-правових актів, захисту викривачів;

- затверджувати методологію оцінювання корупційних ризиків у діяльності органів влади, проводити аналіз антикорупційних програм органів влади та надавати обов'язкові для розгляду пропозиції до таких програм» [50].

Реалізацію функції з організації роботи щодо запобігання та виявлення порушень вимог антикорупційного законодавства зумовлює виконання таких повноважень:

«– отримувати та розглядати повідомлення, здійснення співпраці з викривачами, участь у забезпеченні їх правового та іншого захисту, перевірка дотримання законодавства з питань захисту викривачів, внесення приписів з вимогою про усунення порушень трудових (звільнення, переведення, атестація, зміна умов праці, відмова у призначенні на вищу посаду, зменшення заробітної плати тощо) та інших прав викривачів і притягнення до відповідальності осіб, винних у порушенні їхніх прав, у зв'язку з такими повідомленнями;

– інформування громадськості про здійснювані Національним агентством заходи щодо запобігання корупції, реалізація заходів, спрямованих на формування у свідомості громадян негативного ставлення до корупції;

– забезпечення ведення Єдиного порталу повідомлень викривачів, Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення;

– залучення громадськості до формування, реалізації та моніторингу антикорупційної політики;

– одержувати в установленому законом порядку за письмовими запитами від державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, суб'єктів господарювання незалежно від форми власності та їх посадових осіб, громадян та їх об'єднань інформацію, у тому числі з обмеженим доступом, необхідну для виконання покладених на нього завдань;

– мати безпосередній автоматизований доступ до інформаційно-телекомунікаційних і довідкових систем, реєстрів, банків даних, у тому числі тих, що містять інформацію з обмеженим доступом, держателем (адміністратором) яких є державні органи або органи місцевого самоврядування, користуватися державними, у тому числі урядовими,

засобами зв'язку і комунікацій, мережами спеціального зв'язку та іншими технічними засобами;

- вносити приписи про порушення вимог законодавства щодо етичної поведінки, запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, інших вимог та обмежень, захисту викривачів;

- звертатися до суду із позовами (заявами) щодо визнання незаконними нормативно-правових актів, індивідуальних рішень, виданих (прийнятих) з порушенням встановлених цим Законом вимог та обмежень, визнання недійсними правочинів, укладених внаслідок вчинення корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення;

- ініціювати проведення службового розслідування, вжиття заходів щодо притягнення до відповідальності осіб, винних у вчиненні корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, надсилати до інших спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції матеріали, що свідчать про факти таких правопорушень;

- складати протоколи про адміністративні правопорушення, віднесені законом до компетенції Національного агентства, застосовувати передбачені законом заходи забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення» [50]

Варто наголосити, що НАЗК, як орган виконавчої влади не функціонує самостійно, а тим паче ізольовано від інших органів гілок влади чи державного управління. Адже кожен орган публічної влади зобов'язаний виконувати свої завдання, які стосуються й запобігання корупційним і пов'язаним з корупцією правопорушенням. Серед таких органів варто навести Національну поліцію, органи прокуратури та суди, за обов'язкової участі яких відбувається процедура розгляду відповідних юридичних справ та притягнення винуватих осіб до юридичної відповідальності.

Таким чином, фінансовий контроль щодо публічних службовців забезпечується системою державних органів, основне місце серед яких займає Національне агентство з питань запобігання корупції.

2.2. Зміст декларацій як інструменту фінансового контролю

Змістовне відображення фінансовий контроль публічних службовців як основний антикорупційний інструмент знаходиться у декларації, яка подається відповідними публічними службовцями на виконання вимог Закону України «Про запобігання корупції».

Відповідно до Звіту про діяльність Національного агентства з питань запобігання корупції [13] та звіту про стан виконання Показників ефективності діяльності НАЗК Національного агентства з питань запобігання корупції [80], станом на 24.02.2022 завершено проведення 124 повних перевірок декларацій. За результатами перевірок встановлено недостовірні відомості на загальну суму 611,3 млн грн (сума включає 5,4 млн грн необґрунтованих активів). У 2022 році було проведено та завершено 12 контролів щодо повноти заповнення декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, за результатами яких встановлено недостовірні відомості на загальну суму 47,3 млн гривень [13].

З огляду на це, зміст декларації не тільки визначає її структуру, а й встановлює усі її складові, що в подальшому, під час проведення перевірки, загалом визначатиме ефективність або неефективність фінансового контролю в цілому.

Як зазначається в літературі «змістовна складова декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування є запорукою якісного фінансового антикорупційного контролю та має відповідати ознакам юридичної передбачуваності. Зміст декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування свідчить, яким чином держава створює, фіксує норму поведінки, яка є корупційно належною і в якому вигляді ця норма доводиться до свідомості членів суспільства. У цьому значенні зміст декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, є сукупністю визнаних конкретною державою офіційно-документальних елементів

зовнішнього вираження і закріплення відомостей, якими детерміновано факт дотримання антикорупційного законодавства. Саме завдяки визначенню у державноофіційний спосіб вираження і закріплення форми декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, може бути висунуто загальні правила надання відомостей загальнообов'язкового юридичного значення» [69, с. 156].

В ч. 1 ст. 46 Закону України «Про запобігання корупції» встановлено, що у декларації зазначаються відомості про:

«1) прізвище, ім'я, по батькові, число, місяць і рік народження, реєстраційний номер облікової картки платника податків (у разі його отримання), серію та номер паспорта громадянина України, суб'єкта декларування та членів його сім'ї, унікальний номер запису в Єдиному державному демографічному реєстрі суб'єкта декларування та членів його сім'ї (у разі формування такого унікального номера), зареєстроване місце їх проживання, а також місце фактичного проживання або поштову адресу, на яку суб'єкту декларування Національним агентством може бути надіслано кореспонденцію, місце роботи (проходження служби) або місце майбутньої роботи (проходження служби), займану посаду або посаду, на яку претендує, та категорію посади (якщо така є) суб'єкта декларування, у тому числі належність до службових осіб, які займають відповідальне та особливо відповідальне становище, суб'єктів декларування, які займають посади, пов'язані з високим рівнем корупційних ризиків, а також належність до національних публічних діячів відповідно до Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [50]. Варто звернути увагу, що «військовослужбовці рядового, сержантського і старшинського складу, молодшого та старшого офіцерського складу не зазначають відомості про місце роботи (проходження служби) або місце майбутньої роботи (проходження служби), займану посаду» [50].

Мета цієї інформації повністю ідентифікувати особу, яка подає декларацію.

«2) об'єкти нерухомості, що належать суб'єкту декларування та членам його сім'ї на праві приватної власності, включаючи спільну власність, або знаходяться у них в оренді чи на іншому праві користування, незалежно від форми укладення правочину, внаслідок якого набуто таке право. Такі відомості включають:

а) дані щодо виду, характеристики майна, місцезнаходження, дату набуття майна у власність, оренду або інше право користування, вартість майна на дату набуття його у власність, володіння або користування;

б) у разі якщо нерухоме майно перебуває у спільній власності, про усіх співвласників такого майна вказуються відомості, зазначені у пункті 1 частини першої цієї статті, або найменування відповідної юридичної особи із зазначенням коду Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб - підприємців. У разі якщо нерухоме майно перебуває в оренді або на іншому праві користування, про власника такого майна також вказуються відомості, зазначені у пункті 1 частини першої цієї статті, або найменування відповідної юридичної особи із зазначенням коду Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців» [50].

У відповідності до даного пункту декларант зазначає наявні у нього об'єкти нерухомості. Для цілей декларування це важливо як з огляду на необхідність відображення у декларації майна, так і зіставлення доходів особи і вартості цього майна.

«2-1) об'єкти незавершеного будівництва, об'єкти, не прийняті в експлуатацію або право власності на які не зареєстроване в установленому законом порядку, які:

а) належать суб'єкту декларування або членам його сім'ї на праві власності відповідно до Цивільного кодексу України;

б) розташовані на земельних ділянках, що належать суб'єкту декларування або членам його сім'ї на праві приватної власності, включаючи

спільну власність, або передані їм в оренду чи на іншому праві користування, незалежно від правових підстав набуття такого права;

в) повністю або частково побудовані з матеріалів чи за кошти суб'єкта декларування або членів його сім'ї.

Такі відомості включають: а) інформацію про місцезнаходження об'єкта;

б) інформацію про власника або користувача земельної ділянки, на якій здійснюється будівництво об'єкта; в) якщо об'єкт перебуває у спільній власності - про всіх його співвласників зазначаються відомості, передбачені пунктом 1 частини першої цієї статті, або найменування відповідної юридичної особи із зазначенням коду Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців [50].

«3) цінне рухоме майно, вартість якого перевищує 100 прожиткових мінімумів, встановлених для працездатних осіб на 1 січня звітного року, що належить суб'єкту декларування або членам його сім'ї на праві приватної власності, у тому числі спільної власності, або перебуває в її володінні або користуванні незалежно від форми правочину, внаслідок якого набуто таке право. Такі відомості включають:

а) дані щодо виду майна, характеристики майна, дату набуття його у власність, володіння або користування, вартість майна на дату його набуття у власність, володіння або користування;

б) дані щодо транспортних засобів та інших самохідних машин і механізмів, а також щодо їх марки та моделі, року випуску, ідентифікаційного номера (за наявності). Відомості про транспортні засоби та інші самохідні машини і механізми зазначаються незалежно від їх вартості;

в) у разі якщо рухоме майно перебуває у спільній власності, про усіх співвласників такого майна також вказуються відомості, зазначені у пункті 1 частини першої цієї статті, або найменування відповідної юридичної особи із зазначенням коду Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб - підприємців. У разі якщо рухоме майно перебуває у володінні або користуванні, про власників такого майна також вказуються відомості,

зазначені у пункті 1 частини першої цієї статті, або найменування відповідної юридичної особи із зазначенням коду Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб - підприємців² [50].

«4) цінні папери, у тому числі акції, облігації, чеки, сертифікати, векселі, що належать суб'єкту декларування або членам його сім'ї, з відображенням відомостей про вид цінного папера, його емітента, дату набуття цінних паперів у власність, їх загальну кількість та номінальну вартість одного цінного папера на дату набуття. У разі набуття прав на пакет цінних паперів одного виду та одного емітента внаслідок укладення суб'єктом декларування або членом його сім'ї кількох правочинів датою набуття є дата останнього такого правочину. У разі якщо цінні папери передані в управління іншій особі, щодо цієї особи також зазначаються відомості, передбачені пунктом 1 частини першої цієї статті, або найменування відповідної юридичної особи із зазначенням коду Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань» [50].

«5) інші корпоративні права, що належать суб'єкту декларування або членам його сім'ї, із зазначенням найменування кожного суб'єкта господарювання, його організаційно-правової форми, коду Єдиного державного реєстру підприємств і організацій України, частки у статутному (складеному) капіталі товариства, підприємства, організації у грошовому та відсотковому вираженні» [50].

«5-1) юридичні особи, трасти або інші подібні правові утворення, кінцевим бенефіціарним власником (контролером) яких є суб'єкт декларування або члени його сім'ї» [50].

«6) нематеріальні активи, що належать суб'єкту декларування або членам його сім'ї, у тому числі об'єкти права інтелектуальної власності, що можуть

² В примітці зазначається, що декларування цінного рухомого майна, зазначеного у цьому пункті (крім транспортних засобів та інших самохідних машин і механізмів), права на яке набуті до подання суб'єктом декларування першої декларації відповідно до вимог цього Закону, здійснюється з обов'язковим зазначенням інформації про набуття такого майна до початку періоду здійснення діяльності із виконання функцій держави або місцевого самоврядування або у такий період. При цьому зазначення даних щодо його вартості та дати набуття у власність, володіння або користування не є обов'язковим.

бути оцінені в грошовому еквіваленті, криптовалюти. До відомостей щодо нематеріальних активів включаються дані про вид та характеристики таких активів, вартість активів на момент виникнення права власності, а також про дату виникнення права на них».

«7) отримані доходи суб'єкта декларування або членів його сім'ї, у тому числі доходи у вигляді заробітної плати (грошового забезпечення), отримані як за основним місцем роботи, так і за сумісництвом, гонорари, дивіденди, проценти, роялті, страхові виплати, аліменти, благодійна допомога, пенсія, доходи від відчуження цінних паперів та корпоративних прав, подарунки, а також соціальні виплати та субсидії у разі виплати їх у грошовій формі та інші доходи³» [50].

«8) наявні у суб'єкта декларування або членів його сім'ї грошові активи, у тому числі готівкові кошти, кошти, розміщені на банківських рахунках або які зберігаються у банку, внески до кредитних спілок та інших небанківських фінансових установ, кошти, позичені третім особам, поворотна фінансова допомога, надана третім особам, та кошти, які не сплачені третіми особами і строк сплати яких настав відповідно до умов правочину або рішення суду, а також активи у дорогоцінних (банківських) металах. Відомості щодо грошових активів включають дані про вид, розмір та валюту активу, а також найменування та код Єдиного державного реєстру підприємств і організацій України установи, в якій відкриті відповідні рахунки або до якої зроблені відповідні внески. Не підлягають декларуванню наявні грошові активи (у тому числі готівкові кошти, кошти, розміщені на банківських рахунках, внески до кредитних спілок та інших небанківських фінансових установ, кошти, позичені третім особам, поворотна фінансова допомога, надана третім особам, та кошти, які не сплачені третіми особами і строк сплати яких настав

³ Такі відомості включають дані про вид доходу, джерело доходу та його розмір. Відомості щодо подарунка зазначаються лише у разі, якщо його вартість перевищує п'ять прожиткових мінімумів, встановлених для працездатних осіб на 1 січня звітного року, а для подарунків у вигляді грошових коштів - якщо розмір таких подарунків, отриманих від однієї особи (групи осіб) протягом року, перевищує п'ять прожиткових мінімумів, встановлених для працездатних осіб на 1 січня звітного року. Не підлягають декларуванню доходи у вигляді коштів, одержаних як відшкодування або покриття витрат на службове відрядження відповідно до пункту 3 частини другої статті 23 цього Закону;

відповідно до умов правочину або рішення суду) та активи у дорогоцінних (банківських) металах, якщо сукупна вартість всіх грошових активів не перевищує 50 прожиткових мінімумів, встановлених для працездатних осіб на 1 січня звітного року» [50].

8-1) банківські та інші фінансові установи, у тому числі за кордоном, в яких у суб'єкта декларування або членів його сім'ї відкриті рахунки (незалежно від типу рахунку, а також рахунки, відкриті третіми особами на ім'я суб'єкта декларування або членів його сім'ї, крім рахунків, на яких обліковуються некомпенсовані грошові заощадження громадян України в установах акціонерного товариства "Державний ощадний банк України", поміщені в період до 2 січня 1992 року в установи Ощадного банку СРСР, що діяли на території України) або зберігаються кошти, інше майно. Такі відомості включають дані про банківську або іншу фінансову установу, осіб, які мають право розпоряджатися принаймні одним таким рахунком або мають доступ до індивідуального банківського сейфа в такій установі, осіб, які відкрили принаймні один рахунок на ім'я суб'єкта декларування або членів його сім'ї в такій установі [50].

9) фінансові зобов'язання суб'єкта декларування або членів його сім'ї, у тому числі отримані кредити, позики, зобов'язання за договорами лізингу, розмір сплачених коштів у рахунок основної суми позики (кредиту) та процентів за позикою (кредитом), залишок позики (кредиту) станом на кінець звітного періоду, зобов'язання за договорами страхування та недержавного пенсійного забезпечення. Відомості щодо фінансових зобов'язань включають дані про вид зобов'язання, його розмір, валюту зобов'язання, інформацію про особу, стосовно якої виникли такі зобов'язання, відповідно до пункту 1 частини першої цієї статті, або найменування відповідної юридичної особи із зазначенням коду Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб - підприємців, та дату виникнення зобов'язання. Такі відомості зазначаються лише у разі, якщо розмір зобов'язання перевищує 50

прожиткових мінімумів, встановлених для працездатних осіб на 1 січня звітного року.

«У разі якщо предметом правочину щодо забезпечення виконання зобов'язання є нерухоме або рухоме майно, в декларації зазначаються вид майна, його місцезнаходження, вартість та інформація про власника майна відповідно до пункту 1 частини першої цієї статті або найменування відповідної юридичної особи із зазначенням коду Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб - підприємців. У разі якщо засобом забезпечення отриманого зобов'язання є порука, в декларації має бути вказано інформацію про поручителя, зазначену у пункті 1 частини першої цієї статті, або найменування відповідної юридичної особи із зазначенням коду Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців»,

«10) видатки, а також будь-які інші правочини, вчинені у звітному періоді, на підставі яких у суб'єкта декларування виникає або припиняється право власності, володіння чи користування, у тому числі спільної власності, на нерухоме або рухоме майно, нематеріальні та інші активи, а також виникають фінансові зобов'язання, які зазначені у пунктах 2-9 частини першої цієї статті⁴».

11) посаду чи роботу, що виконується або виконувалася за сумісництвом: дані про займану посаду чи роботу (оплачувану чи ні), що виконується за договором (контрактом), найменування юридичної чи фізичної особи, в якій (яких) особа працює або працювала за сумісництвом, із зазначенням коду Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб - підприємців, або прізвище, ім'я, по батькові фізичної особи із зазначенням її реєстраційного номера облікової картки платника податків;

12) входження суб'єкта декларування до керівних, ревізійних чи наглядових органів громадських об'єднань, благодійних організацій,

⁴ Такі відомості зазначаються у разі, якщо розмір відповідного видатку перевищує 50 прожиткових мінімумів, встановлених для працездатних осіб на 1 січня звітного року; до таких відомостей включаються дані про вид правочину, його предмет. На письмовий запит Національного агентства суб'єкт декларування надає інформацію щодо найменування контрагента;

саморегулівних чи самоврядних професійних об'єднань, членство в таких об'єднаннях (організаціях) із зазначенням назви відповідних об'єднань (організацій) та їх коду Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців» (ч. 1 ст. 46 Закону України «Про запобігання корупції» [50]).

Таким чином, проведений аналіз змістовної структури декларації засвідчує охоплення максимально широко переліку як майнових (фінансових та інших пов'язаних із ними питань), так і родинних зв'язків, дотримання антикорупційних обмежень щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, обмеження щодо одержання подарунків, сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності тощо.

2.3. Особливості фінансового контролю публічних службовців в умовах правового режиму воєнного стану

Станом на початок 2022 року формування в Україні системи запобігання корупції, превентивних антикорупційних механізмів та корпусу спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції, які мали б запроваджувати їх ефективно впровадження, перебувало на завершальній стадії.

Звісно, функціонування системи запобігання корупції Україні, зміст та порядок застосування антикорупційних механізмів потребували удосконалення, подальшого підвищення їх ефективності, впровадження світових антикорупційних практик та приведення у відповідність до норм і стандартів Європейського Союзу.

В літературі цілком справедливо відзначається, що «одним із найбільш ефективних антикорупційних механізмів, який засвідчив свою значущість є фінансовий контроль, до якого відносять:

- 1) подання декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, облік та оприлюднення декларацій;
- 2) контроль та перевірку декларацій;

- 3) встановлення своєчасності подання декларацій;
- 4) повну перевірку декларацій;
- 5) моніторинг способу життя суб'єктів декларування» [69, с. 42].

Крім того, електронне декларування характеризується комплексністю, адже дозволяє виявити переважну більшість корупційних та пов'язаних з корупцією правопорушень. За допомогою електронного декларування також відбувається застосування інших антикорупційних механізмів та обмежень, зокрема моніторинг способу життя суб'єктів декларування (ст. 51⁴ Закону України «Про запобігання корупції» [50]), спеціальна перевірка (с. 56-58 Закону України «Про запобігання корупції» [50], Порядок проведення спеціальної перевірки стосовно осіб, які претендують на зайняття посад, які передбачають зайняття відповідального або особливо відповідального становища, та посад з підвищеним корупційним ризиком, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 25.03.2015 р. № 171 [36]), запобігання та врегулювання конфлікту інтересів (ст. 28-36 Закону України «Про запобігання корупції» [50]), обмеження щодо одержання подарунків (ст. 23-24 Закону України «Про запобігання корупції» [50]) тощо.

Враховуючи це, пріоритетним напрямом удосконалення електронного декларування стало належне програне забезпечення функціонування Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, створення та впровадження інструментів автоматичного контролю подання декларацій, правильності їх заповнення, виявлення недоліків, порушень, невідповідностей тощо.

Введення правового режиму воєнного стану, згідно з Указом Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24.02.2022 № 64/2022 [37], затвердженим Законом України від 24.02.2022 № 2102-IX [58], торкнулось усіх сфер суспільного життя, не стала виключенням й сфера запобігання та протидії корупції.

24.02.2022 р. НАЗК було обмежено доступ до публічної частини Реєстру декларацій у зв'язку з технічними роботами, спрямованими на максимальне

посилення захисту особистих даних декларантів, партій та інших користувачів в умовах воєнного стану. При цьому доступ до особистого кабінету декларанта у Реєстрі декларацій продовжив працювати у звичайному режимі [8].

Причинами такого рішення, як видається, стало необхідність приховування інформації щодо контактних даних осіб, які безпосередньо задіяні у відсічі збройної агресії проти України, оприлюднення якої, у тому числі через подання електронної декларації, може поставити під загрозу їх життя, здоров'я, а також ефективність виконання ними відповідних повноважень.

Згодом, вже 28.02.2022 р. у роз'ясненнях № 2 [73] щодо застосування окремих положень Закону України «Про запобігання корупції» стосовно заходів фінансового контролю в умовах воєнного стану НАЗК зазначило, що суб'єкти декларування не повинні подавати декларації та (або) повідомлення про суттєві зміни в майновому стані.

07.03.2022 р. набрав чинності Закон України «Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни» від 03.03.2022 № 2115-IX [61], положеннями якого було встановлено, що фізичні особи подають документи, подання яких вимагається відповідно до норм чинного законодавства в документальній та/або електронній формі, протягом трьох місяців після припинення чи скасування воєнного стану або стану війни за весь період обов'язку подати документи.

Незважаючи на те, що про електронні декларації, передбачені Законом України «Про запобігання корупції» прямо зазначено не було, НАЗК в роз'ясненнях від 07.03.2022 № 4 [74] цілком справедливо поширив їх і на електронне декларування, у зв'язку з цим, подання електронних декларацій також було відтерміновано до припинення чи скасування воєнного стану.

20.05.2022 р. набрав чинності Закон України від 12.05.2022 № 2259-IX [43], положеннями якого також передбачено звільнення від обов'язку подання електронних декларацій кандидатів на зайняття посад публічної служби та проведення щодо них спеціальних перевірок.

03.08.2022 р. набрав чинності Закон України від 08.07.2022 № 2381-IX [44], положеннями якого з-поміж іншого, передбачено, що суб'єкт декларування, що має відповідний обов'язок, зобов'язаний подати декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, кінцевий строк подання якої припадає на період дії воєнного стану, повідомлення про суттєві зміни у майновому стані, підстави для подання якого виникли у період дії воєнного стану, та повідомлення про відкриття валютного рахунку в установі банку-нерезидента, підстави для подання якого виникли у період дії воєнного стану, протягом дев'яноста календарних днів з дня припинення чи скасування воєнного стану.

У зв'язку з цим, під час дії правового режиму воєнного стану було повністю скасовано або суттєво обмежено дію окремих антикорупційних механізмів, наприклад:

(1) зупинено обов'язкове декларування (Закон України «Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни» від 03.03.2022 № 2115-IX [61]). Фактично з цього моменту подання публічними службовцями електронних декларацій стало добровільним (із збереження обов'язку подати відповідні декларації за попередні періоди в майбутньому [5]).

Окрім того, п. 2⁴ розділу XIII «Прикінцеві положення» Закону України «Про запобігання корупції» [50] посадових осіб звільнено від обов'язку зазначати в декларації об'єктів декларування, а також щодо матеріальної допомоги, передбаченої законодавством іноземної держави (крім держави, визнаної Верховною Радою України державою-агресором), виплаченої за рахунок коштів іноземної держави (крім держави, визнаної Верховною Радою України державою-агресором) або міжнародної організації, а згідно з п. 2⁵ розділу XIII «Прикінцеві положення» Закону України «Про запобігання

⁵ Згідно з п. 2⁷ розділу XIII «Прикінцеві положення» Закону України «Про запобігання корупції» суб'єкт декларування зобов'язаний подати декларацію протягом дев'яноста календарних днів з дня припинення чи скасування воєнного стану. Аналогічним чином виконуватиметься обов'язок щодо подання повідомлень про суттєві зміни у майновому стані та про відкриття валютного рахунку в установі банку-нерезидента.

корупції» [50] – від обов'язку подавати повідомлення про суттєві зміни в майновому стані.

(2) обмежено дію обмеження щодо одержання подарунків (п. 2³ розділу XIII «Прикінцеві положення» Закону України «Про запобігання корупції» [50]), зокрема встановлено, що «вимога щодо відповідності подарунків загальноновизнаним уявленням про гостинність та обмеження щодо вартості подарунків не поширюються на вчинення таких дій у період:

«1) одержання грошових коштів, у повному обсязі використаних (за наявності підтвердження використання одержаних грошових коштів у повному обсязі на одну або декілька із зазначених цілей) виключно для здійснення переказів для підтримки Збройних Сил України та/або для гуманітарної допомоги; здійснення благодійних пожертв; здійснення витрат на придбання та доставку товарів з подальшою їх передачею у власність Збройним Силам України, іншим військовим формуванням;

2) одержання безоплатно або за ціною, нижчою за мінімальну ринкову ціну, товарів з подальшою їх передачею у власність Збройним Силам України, іншим військовим формуванням;

3) одержання безоплатно або за ціною, нижчою за мінімальну ринкову ціну, товарів, наданих як благодійна жертва чи гуманітарна допомога;

4) одержання безоплатно або за ціною, нижчою за мінімальну ринкову ціну, особами, які фактично проживають на тимчасово окупованих територіях України чи на територіях, на яких ведуться (велися) бойові дії, або особами, які були змушені залишити місце свого фактичного проживання внаслідок тимчасової окупації (загрози тимчасової окупації), ведення (загрози ведення) бойових дій (зокрема, послуг із проживання чи розміщення; медичних послуг; лікарських засобів)» [50].

(3) обмеження займатися іншою оплачуваною (крім викладацької, наукової і творчої діяльності, медичної практики, інструкторської та суддівської практики із спорту) або підприємницькою діяльністю, якщо інше не передбачено Конституцією або законами України не поширюється на

державних службовців (крім державних службовців категорії «А»), посадових осіб місцевого самоврядування (крім посадових осіб, посади яких віднесені до першої - третьої категорій), за таких умов:

- якщо такі особи перебувають у відпустці без збереження заробітної плати або у разі простою;

- трудові договори (контракти), цивільно-правові договори про надання послуг або правочини у сфері підприємницької діяльності укладаються з юридичними особами приватного права або фізичними особами - підприємцями, стосовно яких такі державні службовці та посадові особи місцевого самоврядування протягом останнього року не здійснювали повноваження з контролю, нагляду або підготовки чи прийняття відповідних рішень щодо діяльності цих юридичних осіб або фізичних осіб – підприємців.

Такі особи зобов'язані припинити зайняття іншою оплачуваною (крім викладацької, наукової і творчої діяльності, медичної практики, інструкторської та суддівської практики із спорту) чи підприємницькою діяльністю протягом 15 робочих днів з дня припинення простою або закінчення відпустки (п. 2⁸ розділу XIII «Прикінцеві положення» Закону України «Про запобігання корупції» [50]);

(4) в 2 рази збільшено вартісне вираження подарунків, дозволених для одержання публічними службовцями (Закон України від 20.09.2023 № 3384-IX [40]), одноразово – з одного прожиткового мінімуму для працездатних осіб до двох (на 2023 рік з 2684 грн. ($\approx 75\$$) до 5368 грн. ($\approx 150\$$) та сукупно протягом року – з двох прожиткових мінімумів для працездатних осіб до чотирьох (на 2023 рік з 5368 грн. ($\approx 150\$$) до 10736 грн. ($\approx 300\$$)).

Очевидно, що наведені приклади послаблення або взагалі скасування дії антикорупційних заходів під час дії правового режиму воєнного стану є значними корупціогенними факторами, підвищують корупційні ризики, зловживання публічними службовцями своїми повноваженнями, а тому мають забезпечувати відповідність вимогам пропорційності. Водночас, на

теперішній час в чинному законодавстві України не передбачено належних запобіжників.

Наразі, після спливу півтора року широкомасштабної агресії проти України, введення правового режиму воєнного стану, дедалі більше стає очевидним, що військові дії не вщухають, у зв'язку з чим затягується й тривалість правового режиму воєнного стану.

Зважаючи на це, враховуючи невизначеність та очевидну тривалість військового стану, припинення реалізації майже всіх заходів фінансового контролю, а зокрема декларування, виглядає невиправданим, що створює сприятливі умови для зловживань з боку недобросовісних публічних службовців. Відтермінування подачі декларацій до закінчення воєнного стану не лише негативно впливає на реалізацію антикорупційної політики у державі, але й ускладнює подальше здійснення перевірки відомостей, зазначених в деклараціях.

При цьому, необхідність належного функціонування системи запобігання та протидії корупції не тільки не зменшилась, а, навпаки, тільки збільшилась. Враховуючи це, об'єктивною є необхідність відновлення подання електронних декларацій публічними службовцями.

До відновлення декларування публічними службовцями, перевірки декларацій та застосування інших заходів фінансового контролю закликали Українську державу провідні міжнародні антикорупційні організації. Так, Transparency International зазначає, що Україна отримала 33 бали зі 100 можливих в Індексі сприйняття корупції (Corruption Perceptions Index) за 2022 рік та рекомендує Україні відновити декларування [28]. Аналогічно Міжнародний валютний фонд в меморандумі від 31.03.2023 р. зазначає про необхідність відновлення обов'язкового електронного декларування та відновлення функції НАЗК з перевірки декларацій [90].

Отже, обов'язок публічних службовців подавати антикорупційні електронні декларації підлягає відновленню.

Якщо з приводу необхідності відновлення антикорупційного декларування та подання публічними службовцями електронних декларацій між більшістю теоретиків та практиків спостерігається єдність, то в питання як це має бути здійснено, навпаки, виловлюються протилежні позиції.

23.09.2022 р. за № 8071 у Верховній Раді України було зареєстровано проект закону про внесення змін до деяких законів України з метою виконання вимог Європейської комісії щодо набуття Україною статусу члена Європейського союзу [39], яким пропонується зобов'язати осіб, які у 2022 році не подали декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, відповідно до ст. 45 Закону України «Про запобігання корупції», та/або повідомлень, передбачених ч. 1, 4 ст. 52 Закону України «Про запобігання корупції», подають таку декларації та повідомлення не пізніше 60 календарних днів з дня набрання чинності Законом України «Про внесення змін до деяких законів України з метою виконання вимог Європейської комісії щодо набуття Україною статусу члена Європейського союзу» (проект № 8071).

Окрім того, проектом пропонується виключити з Закону України «Про правовий режим воєнного стану» положення, відповідно до якого особа, яка претендує на зайняття політичної посади, посади державної служби, посади в органах місцевого самоврядування, посади керівника суб'єкта господарювання державного сектору економіки, посади керівника комунального підприємства, установи, організації, у період дії воєнного стану не подає декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, передбачену Законом України «Про запобігання корупції».

На теперішній час, законопроект № 8071 перебуває на розгляді Верховною Радою України. З урахуванням цього, необхідно відмітити основні недоліки указанного законопроекту.

Так, на частині території України тривають бойові дії, діяльність великої кількості органів державної влади, органів місцевого самоврядування була

заблокована. При цьому, неможливо встановити, яка кількість осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, перебувають під тимчасовою окупацією у зв'язку із збройною агресією. Саме тому відновлення декларування для усіх суб'єктів не є доречним.

Українська держава не мала досвіду впорядкування суспільних відносин в умовах дії воєнного стану, тому перед країною висувуються нові виклики.

Для забезпечення додержання прав та свобод громадян, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та зобов'язаних додержуватись вимог фінансового контролю, а також з метою недопущення розвитку корупції на теренах України, необхідним є розробка дієвого механізму реалізації заходів корупції з урахуванням дії воєнного стану.

Поновлення обов'язку декларування для всіх суб'єктів, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, може спричинити ситуацію, коли суб'єкт декларування порушить вимоги Закону України «Про запобігання корупції» та буде підданий певному стягненню через обставини, які об'єктивно не залежали від волі суб'єкта декларування.

Приміром, НАЗК було надано роз'яснення № 4 від 07.03.2022 року стосовно питання, «чи необхідно декларувати відомості про майно у разі його знищення внаслідок бойових дій під час збройної агресії російської федерації проти України та подавати повідомлення про суттєві зміни в майновому у зв'язку із його знищенням», НАЗК зазначило, що «у разі знищення об'єкта нерухомості відомості про такий об'єкт підлягають відображенню у розділі 3 «Об'єкти нерухомості» декларації до моменту виключення відомостей про такий об'єкт з Державного реєстру речових прав на нерухоме майно. Знищені транспортні засоби знімаються з обліку у встановленому законодавством порядку. До зняття з обліку знищеного транспортного засобу відомості про нього відображаються у розділі 6 «Цінне рухоме майно - транспортні засоби» декларації» [74].

При цьому, може виникнути ситуація, що суб'єкту декларування та/або членам його сім'ї, які проживали на території, яка станом на день подання

декларації перебуває під тимчасовою окупацією, достеменно відомо про знищення їх майна (рухомого чи нерухомого) внаслідок збройної агресії. Проте, у декларанта та/або членів його сім'ї відсутні правовстановлюючі документи, із якими суб'єкт декларування та/або члени його сім'ї можуть звернутись до державного реєстратора із заявою про виключення відомостей про знищений об'єкт нерухомості з Державного реєстру речових прав на нерухоме майно, або із заявою про зняття з обліку знищеного транспортного засобу.

За таких умов, через причини, які об'єктивно не залежать від декларанта, останнім можуть бути вказані недостовірні відомості у е-декларації.

За таких умов очевидно, що частина суб'єктів декларування можуть знаходитися на тимчасово окупованій території, і відповідно не мають об'єктивної можливості звітувати шляхом подання декларації. Вказана обставина підтверджує тезу, що поновлення компанії з декларування для всіх суб'єктів декларування є недоречним в умовах дії воєнного стану.

Натомість, при вирішенні питання про відновлення е-декларування, мають бути враховані особливості життя суспільства в умовах воєнного стану.

Враховуючи, що фактичні бойові дії тривають не на всій території України, доречно поновлювати е-декларування виходячи із фактичного місцезнаходження суб'єкта декларування.

Так, наказом Міністерства питань реінтеграції тимчасово окупованих територій «Про затвердження Переліку територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих Російською Федерацією» визначено перелік територій, на яких ведуться (велися) бойові дії та перелік тимчасово окупованих Російською Федерацією територій України» [52]. Вказаний перелік, відповідно до постанови Кабінету Міністрів України «Деякі питання формування переліку територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих Російською Федерацією» від 06 грудня 2022 року, оновлюється у разі потреби, але не рідше ніж двічі на місяць [7].

Таким чином, у держави є можливість встановити відтермінування подачі декларацій для суб'єктів декларування, які знаходяться на територіях, включених до переліку територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих Російською Федерацією.

Окрім того, у затвердженому переліку міститься окрема колонка, у якій зазначається дата припинення можливості бойових дій, дата завершення бойових дій та дата завершення тимчасової окупації.

Таким чином, існує можливість встановити для суб'єктів декларування, які знаходяться на територіях, включених до переліку територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих територій, строк на подачу е-декларації від дня, з якого було припинено можливість ведення бойових дій, було завершено фактичні бойові дії або закінчено тимчасову окупацію. При цьому, суб'єкти декларування, які знаходяться на території, підконтрольній Україні, та які не мають обставин, що унеможливають подання е-декларацій, зобов'язані продовжувати додержуватись заходів фінансового контролю.

Таким чином, пропонується встановити територіальний критерій при встановленні відтермінування е-декларування в залежності від відомостей, вміщених у Переліку територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих територій, затвердженому наказом Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій.

Для всіх суб'єктів декларування, які знаходяться на території України, де бойові дії не ведуться, заходи фінансового контролю продовжуватимуть діяти. Вказане сприятиме реалізації мети антикорупційного законодавства та виконанню міжнародних зобов'язань України у сфері запобігання корупції.

Окремої уваги заслуговує впорядкування діяльності суб'єктів декларування щодо зібрання та передачі грошових коштів або іншого майна на користь Збройних сил України, інших військових формувань, утворених відповідно до законів України, добровольчих формувань територіальних

громад, розвідувальних органів, правоохоронних органів та осіб, які постраждали внаслідок збройної агресії.

26.07.2023 р. за № 9534 у Верховній Раді України було зареєстровано проект закону про внесення змін до деяких законів України про визначення порядку подання декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, в умовах воєнного стану [41]. У цьому законопроекті пропонується установити, що особи, які у 2022-2023 роках не подали декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування подають такі декларації не пізніше 90 календарних днів з дня набрання чинності цим Законом.

Додатково пропонується введення нової категорії декларантів, а саме суб'єктів декларування, які виконують завдання в інтересах національної безпеки чи перебувають на територіях, які постраждали від військової агресії Російської Федерації проти України, подають відповідну декларацію у такі строки, які подаватимуть декларації в особливому порядку.

Водночас, слід також звернути увагу на застереження НАЗК з приводу цього законопроекту. Так, на переконання НАЗК впровадження необхідних технічних рішень для відкриття доступу до декларацій з одночасним закриттям доступу до даних про інших осіб, зазначених у декларації, а також із закриттям доступу до даних про службовців сил безпеки та оборони потребуватиме додаткових часових, фінансових та людських ресурсів, створення як перший крок реєстрів службовців сил безпеки та оборони та надання доступу до них з боку Реєстру декларацій, а отже це має бути враховано у прикінцевих та перехідних положеннях законопроекту [30].

Вказані законопроекти свідчать про усвідомлення народними депутатами України потреби у поновленні реалізації заходів фінансового контролю відповідно до положень Закону України «Про запобігання корупції».

В цілому до цього законопроекту висловлені вище зауваження є також застосовними. Окрім того, обов'язково під час відновлення подання електронних декларацій необхідно врахувати необхідність:

1) забезпечення належного технічного функціонування Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування;

2) забезпечення приховування інформації щодо контактних даних посадових осіб суб'єктів публічної адміністрації, оприлюднення інформації про подання декларації якими може поставити під загрозу їх життя, здоров'я, а також ефективність виконання ними відповідних повноважень;

3) встановлення перехідного періоду подання декларацій за попередні періоди, оскільки відповідним суб'єктам декларування буде потрібно подати щорічні декларації за 2021-2022 роки, декларації перед звільненням та після звільнення, а також повідомлень про суттєві зміни в майновому стані.

Після складного та тривалого законотворчого процесу Верховною Радою України було прийнято Закон України від 20.09.2023 № 3384-IX [42], яким відновлено подання електронних декларацій публічними службовцями.

Так, в абз. 1 п. 2⁷ розділу XIII «Прикінцеві положення» Закону України «Про запобігання корупції» [50] передбачено, що «особи, які у 2022-2023 роках не подали декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, відповідно до статті 45 цього Закону, і кінцевий строк для подання яких настав до дня набрання чинності Законом України «Про внесення змін до деяких законів України про визначення порядку подання декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, в умовах воєнного стану», подають такі декларації не пізніше 31 січня 2024 року. Суб'єкти декларування, зазначені у частинах сьомій - чотирнадцятій статті 45 цього Закону, подають відповідні декларації у строки, встановлені частинами сьомою - чотирнадцятою статті 45 цього Закону, якщо відповідні декларації не було подано раніше».

Відтак, подання електронних декларацій є повністю відновленим і подальшому здійснюватиметься в загальному порядку.

Таким чином, проблематика антикорупційного декларування в Україні, з урахуванням його зупинення у зв'язку із початком широкомасштабної агресії проти України та введенням правового режиму воєнного стану, не може повністю нівелювати обов'язок публічних службовців подавати декларації, що надає змогу ефективно здійснювати фінансовий контроль щодо них.

ВИСНОВКИ

У результаті здійсненого дослідження зроблено такі **Висновки**:

Встановлено, що фінансовий контроль щодо публічних службовців за своїм змістом є правовим інститутом, що являє собою сукупність матеріальних та процедурних норм, які регулюють порядок подання функціонерами та квазіфункціонерами відомостей про майнове становище до офіційно визначеної онлайн-системи, їх перевірки, оприлюднення, з метою визначення рівня дотримання такими особами вимог антикорупційного законодавства. Визначено, що цей правовий інститут характеризується такими ознаками, як:

- 1) містить норми різної галузевої приналежності, зокрема норми конституційного, адміністративного, фінансового та кримінального права;
- 2) норми мають у більшій мірі регулятивний характер;
- 3) є соціальноорієнтованим, оскільки покликаний сприяти запобіганню та протидії корупційних проявів у діяльності публічних осіб.

З'ясовано, що фінансовий контроль щодо публічних службовців у своїй структурі містить такі елементи, як: а) подання декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, облік та оприлюднення декларацій; б) контроль та перевірку декларацій; в) моніторинг способу життя суб'єктів декларування.

Акцентовано увагу на тому, що електронне декларування характеризується комплексністю, оскільки дозволяє виявити переважну більшість корупційних та пов'язаних з корупцією правопорушень. За допомогою електронного декларування також відбувається застосування інших антикорупційних механізмів та обмежень, зокрема моніторинг способу життя суб'єктів декларування, спеціальна перевірка, запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, обмеження щодо одержання подарунків.

Встановлено, що серед рішень Європейського суду з прав людини найвагомішими є ті, які вважають джерелом правової позиції, їх використовують саме як усталену правову позицію під час вирішення схожих

справ. Фактично це і є орієнтири для всіх національних судів. Такі рішення, які містять усталену правову позицію Європейського суду з прав людини, мають бути прикладом для посилення, і не є принциповим питанням, стосовно якої з держав-учасниць і коли прийнято таке рішення. Тож правові позиції, висловлені Європейським судом у справі «Джоджай проти Албанії», цілком узгоджуються з вимогами, які нині ставлять до держав, що прагнуть унеможливити будь-які вияви корупції. Це рішення Європейського суду з прав людини є свідченням необхідності функціонування інституту декларування задля забезпечення прозорості й доброчесності посадових осіб, зокрема суддів, перед громадськістю та державою.

Виокремлено такі чотири типи декларацій, які подаються у різний термін та охоплюють різні періоди, як: 1) щорічна декларація за минулий рік, яка охоплює період з 1 січня до 31 грудня включно. Декларація подається до 1 квітня незалежно від тривалості перебування особи у статусі публічного службовця; 2) декларація у зв'язку з припиненням публічної служби, яка подається за період, не охоплений раніше поданими деклараціями. Термін її подання: не пізніше 30 робочих днів з дня припинення виконання службових повноважень; 3) декларація після припинення публічної служби, яка охоплює період з 1 січня до 31 грудня року, в якому було припинено службу (суб'єктом подання фактично є особа, яка вже перестала бути публічним службовцем); 4) декларація особи, що претендує на зайняття посади публічної служби (суб'єктом декларування є особа, яка ще не має статусу публічного службовця, але планує його набути), обліковий період – минулий рік.

Встановлено, що введення правового режиму воєнного стану, згідно з Указом Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24.02.2022, торкнулось усіх сфер суспільного життя, не стала виключенням й сфера запобігання та протидії корупції. Зокрема, було зупинено електронне декларування. Водночас, суб'єкт декларування зобов'язаний подати декларацію протягом дев'яноста календарних днів з дня припинення чи скасування воєнного стану. Аналогічним чином виконуватиметься обов'язок

щодо подання повідомлень про суттєві зміни у майновому стані та про відкриття валютного рахунку в установі банку-нерезидента.

Встановлено, що ознаками електронного декларування відомостей щодо публічних службовців є такі, як: встановлення та регламентування механізму здійснення антикорупційного декларування нормами публічного права; суб'єктом подання декларації є функціонери та квазіфункціонери, виключний перелік яких визначається на рівні антикорупційного закону; спеціально уповноваженим суб'єктом, який наділено контрольними повноваженнями у сфері антикорупційного декларування є Національне агентство України з питань запобігання корупції; об'єктом антикорупційного є фінансовий контроль щодо відомостей про фінансовий стан публічних службовців.

Виокремлено такі групи суб'єктів процедури електронного декларування у залежності від змістовно-розширювального поділу їх діяльності: 1) суб'єкти на яких покладено обов'язок подавати антикорупційну декларацію (функціонери та квазіфункціонери, що визначені п.п. 1-2 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції»); 2) суб'єкти уповноважені на здійснення функцій щодо верифікації антикорупційних декларацій; 3) суб'єкти, які виконують допоміжну роль щодо електронного декларування. Визначено, що характерною особливістю суб'єктно-інституційного виміру електронного декларування відомостей щодо майнового стану публічних службовців є поєднання одного і того ж суб'єкта як такого, що забезпечує процедуру антикорупційного декларування, і як такого, на якого поширюється обов'язок подання та оприлюднення декларацій щодо себе.

З'ясовано, що зміст електронної декларації функціонера та/або квазіфункціонера є узагальненням відомостей, якими підтверджується факт дотримання законодавства в сфері запобігання та протидії корупції. До таких відомостей, окрім відмітки про її тип і звітний період, зазначається інформація про: суб'єкта декларування та членів його сім'ї, належні їм об'єкти нерухомості, об'єкти незавершеного будівництва, цінне рухоме майно, транспортні засоби, цінні папери та інші корпоративні права; юридичні особи,

кінцевим бенефіціарним власником (суб'єктом, що може здійснювати вирішальний вплив на управління та господарську діяльність) яких є суб'єкт декларування або члени його сім'ї; нематеріальні активи (авторське та суміжні з ним права, права користування природними ресурсами тощо); доходи; наявні грошові активи; фінансові зобов'язання; видатки та вчинені за звітний період правочини; посаду чи роботу, що виконується або виконувалася за сумісництвом; входження суб'єкта декларування до керівних, ревізійних чи наглядових органів громадських формувань.

З'ясовано, що стосовно електронних декларацій здійснюється такі три види контролю, як: 1) щодо своєчасності подання (до цього контролю залучаються органи, де працюють суб'єкти декларування, на яких покладено обов'язок протягом 10 робочих днів після завершення строку подання щорічної декларації перевірити чи всі їх службовці подали декларації та повідомити протягом 3 робочих днів НАЗК про виявлені порушення); 2) щодо правильності та повноти заповнення (здійснюється автоматично засобами програмного забезпечення ЄДРД під час подання декларації); 3) логічний та арифметичний контроль, який передбачає перевірку таких двох аспектів: а) порівняння відомостей, що зазначені у всіх раніше поданих деклараціях, з метою визначення їх відповідності одна одній; б) визначення відповідності інформації, що зазначена у декларації відомостям баз даних. Для забезпечення можливості прикладної реалізації кожного із названих аспектів, НАЗК має затвердити відповідні правила; однак, цього поки що не відбулося, чим обумовлюється нереалізованість у більшості випадків основного виду контролю декларацій – логічного та арифметичного.

Встановлено, що у разі невиконання обов'язку з антикорупційного декларування нормативно передбачено застосування заходів державного примусу, зокрема притягнення до адміністративної, кримінальної та дисциплінарної відповідальності. Застосування заходів відповідальності за неподання декларації не звільняє від виконання обов'язку з декларування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Адміністративне право України. Підручник за заг. ред. акад. С.В. Ківалова. Одеса: Юрид.літ, 2003. 896 с.
2. Битяк Ю. П. Публічна служба: посіб. для підгот. до іспиту / Ю.П. Битяк, Н. П. Матюхіна, С. А. Федчишин, за заг. ред. Н. П. Матюхіної. Харків: Право, 2018. 260 с.
3. Валько В. І., Хавронюк М. І. Звіт за результатами моніторингу здійснення правосуддя Вищим антикорупційним судом. Київ, 2020. 39 с.
4. Виконавча влада і адміністративне право / за заг. ред. В.Б. Авер'янова. К.: Видавничий Дім "Ін-Юре", 2002. 668 с.
5. Демків Р.Я. Правове регулювання як юридичне явище: окремі аспекти розуміння. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія «Право». 2015. Вип. 34. Т. 1. С. 19–23.
6. Державна антикорупційна політика і запобігання та протидія корупції на публічній службі в органах влади і в органах місцевого самоврядування: монографія /В.В. Василевич, Т.Е. Василевська, В.Ф. Нестерович; кер. авт. кол. В.Л. Федоренко; за ред. Ю.В. Ковбасюка, В.Л. Федоренка. Київ: Ліра-К, НАДУ, 2016. 524 с.
7. Деякі питання формування переліку територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих Російською Федерацією: Постанова Кабінету Міністрів України від 06.12.2022 № 1364. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1364-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 30.11.2023 р.).
8. Доступ до публічної частини Реєстру декларацій, Реєстру звітів партій POLITDATA та Реєстру корупціонерів обмежено. Офіційний веб-сайт Національного агентства з питань запобігання корупції. URL: <https://nazk.gov.ua/uk/novyny/dostup-do-publichnoyi-chastyny-reyestru-deklaratsij-reyestru-zvitiv-partij-politdata-ta-reyestru-koruptsioneriv-obmezhen/> (дата звернення: 30.11.2023 р.).

9. Дьомін І.А. Адміністративно-правові засади запобігання та протидії корупції міліцією України : автореф. дис. канд. юрид. наук. Київ, 2011. 18 с.
10. Загальна теорія держави і права / за ред. В.В. Копейчикова. Київ: Юрінком, 1997. 320 с.
11. Загальна теорія держави і права: [Підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів] / За ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України М. В. Цвіка, д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України О.В. Петришина. Харків: Право, 2009. 584 с.
12. Загальна теорія права: Підручник / За заг. ред. М.І. Козюбри. Київ: Ваіте, 2015. 392 с.
13. Звіт про діяльність Національного агентства з питань запобігання корупції URL: <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/zvit-2022/NACP-annualreport.pdf> (дата звернення 26.11.2023).
14. Звіт про діяльність Національного агентства з питань запобігання корупції URL: <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/zvit-2022/NACP-annualreport.pdf> (дата звернення 26.11.2023).
15. Іванцов В.В. Адміністративно-правове регулювання залучення громадськості до заходів із запобігання корупції : дис... канд.. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2018, 213 с.
16. Ківалов С.В. Компенсація та реституція у системі заходів запобігання та протидії корупції. *Заходи кримінально-правового впливу*: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. «Концепція багаторубіжного механізму правової протидії корупції нормативної регламентації та ефективності застосування» (м. Одеса, 7 лют. 2014 р.). 2014. С. 9–10.
17. Когутич І.І. Адміністративно-правові гарантії нотаріальної діяльності в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ. 2018. 20 с.
18. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 № 2747-IV. Дата оновлення: 04.11.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#top> (дата звернення 01.12.2023).
19. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 № 322-VIII. Дата

оновлення: 01.10.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text> (дата звернення 01.12.2023).

20. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-Х. Дата оновлення: 14.10.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (дата звернення 01.12.2023).

21. Козленко В.Г. Адміністративно-правові основи діяльності Національного антикорупційного бюро України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Дніпро. 2016. 209 с.

22. Коломоєць Т.О., Гаджиєва Ш.Н. Антикорупційне декларування: пошук оптимальної моделі нормативного закріплення об'єкта. *Право і суспільство*. 2021. № 3. С. 3-9. DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2021.3.1> (дата звернення 01.12.2023).

23. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. Дата оновлення: 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення 01.12.2023).

24. Коропатов О. Деякі аспекти визначення поняття «публічна служба». *Публічна служба і адміністративне судочинство: здобутки і виклики*: Збірник матеріалів I Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 5–6 липня 2018 року). Київ: ВД «Дакор», 2018. 494 с.

25. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. Дата оновлення: 05.10.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення 01.12.2023).

26. Куліш А.М. Організаційно-правове забезпечення статусу працівників податкової міліції України : дис. ... канд. юр. наук : спец. 12.00.07. Харків, 2003. 177 с.

27. Марин П.П. Адміністративні справи пов'язані із публічною службою: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2020. 219 с.

28. Маятник боротьби з корупцією в Україні: крок вперед після кроку назад. Transparency International. URL: <https://ti-ukraine.org/news/mayatnyk-borotby-z-koruptsiyeyu-v-ukrayini-krok-vpered-pislya-kroku-nazad/> (дата

звернення: 30.11.2023 р.).

29. Мельник Р. С. Бевзенко В.М. Загальне адміністративне право: Навчальний посібник за заг. ред. Р.С. Мельника. К.: Ваіте, 2014. 376 с.

30. НАЗК вітає ухвалення законопроекту щодо відновлення е-декларування у першому читанні, проте застерігає від певних ризиків. Офіційний веб-сайт Національного агентства з питань запобігання корупції. URL: <https://nazk.gov.ua/uk/novyny/nazk-vitaye-uhvalennya-zakonoproektu-shhodo-vidnovlennya-e-deklaruvannya-u-pershomu-chytanni-prote-zasterigaye-vid-pevnyh-ryzykiv/> (дата звернення: 30.11.2023 р.).

31. Науково-практичний коментар до Закону України «Про запобігання корупції» / Наук. ред. Хавронюк М.І. Київ: Ваіте, 2018. 472 с.

32. Недобор І. В. Теоретичні основи становлення публічної служби в Україні. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. Вернадського*. Серія: Державне управління. 2018. Т. 29(68), № 1. С. 113-117.

33. Новак А. Теоретичні основи дослідження протидії корупційним проявам у системі публічного управління. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2016. Вип. 1. С. 29–36.

34. Петришин А. В. Державна служба: історичні передумови, порівняльно-правовий та логіко-понятійний аналіз. Харків: Факт, 1998. 168 с

35. Попова О.В. Правовий статус державного службовця в умовах становлення публічної служби в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Дніпропетровськ, 2013. 181 с.

36. Про затвердження порядку проведення спеціальної перевірки стосовно осіб, які претендують на зайняття посад, які передбачають зайняття відповідального або особливо відповідального становища, та посад з підвищеним корупційним ризиком: постанова Кабінету Міністрів України від 25.03.2015 р. № 171. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/171-2015-%D0%BF#n11> (дата звернення: 30.11.2023 р.).

37. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від

24.02.2022 № 64/2022. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text> (дата звернення: 30.11.2023 р.).

38. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23.02.2006 р. № 3477-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15#Text> (дата звернення: 30.11.2023 р.).

39. Про внесення змін до деяких законів України з метою виконання вимог Європейської комісії щодо набуття Україною статусу члена Європейського союзу: Проект Закону від 23.09.2022 року № 8071. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/40543> (дата звернення: 30.08.2023 р.).

40. Про внесення змін до деяких законів України про визначення порядку подання декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, в умовах воєнного стану: Закон України від 20.09.2023 № 3384-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3384-20#Text> (дата звернення 15.10.2023).

41. Про внесення змін до деяких законів України про визначення порядку подання декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, в умовах воєнного стану: проект Закону від 26.07.2023 р. № 9534. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/42379> (дата звернення 30.08.2023 р.).

42. Про внесення змін до деяких законів України про визначення порядку подання декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, в умовах воєнного стану: Закон України від 20.09.2023 № 3384-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3384-20#Text> (дата звернення: 30.11.2023 р.).

43. Про внесення змін до деяких законів України щодо функціонування державної служби та місцевого самоврядування у період дії воєнного стану: Закон України від 12.05.2022 № 2259-IX. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2259-20#Text> (дата

звернення: 30.11.2023 р.).

44. Про внесення змін до Закону України "Про запобігання корупції" щодо особливостей застосування законодавства у сфері запобігання корупції в умовах воєнного стану: Закон України від 08.07.2022 № 2381-IX. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2381-20#Text> (дата звернення: 30.11.2023 р.).

45. Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України щодо вдосконалення відповідальності за декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування : Закон України від 29 черв. 2021 р. № 1576-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1576-20#n26> (дата звернення: 30.11.2023 р.).

46. Про Державне бюро розслідувань: Закон України від 12.11.2015 р. № 794-VIII. Дата оновлення: 01.01.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-19> (дата звернення 01.12.2023).

47. Про державну службу: Закон України від 10.12.2015 № 889-VIII. Дата оновлення: 19.10.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text> (дата звернення 01.12.2023).

48. Про дипломатичну службу: Закон України від 07.06.2018 р. № 2449-VIII. Дата оновлення: 01.01.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2449-19> (дата звернення 01.12.2023).

49. Про Дисциплінарний статут Національної поліції України: Закон України; Статут від 15.03.2018 № 2337-VIII. Дата оновлення: 31.03.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2337-19#Text> (дата звернення 30.11.2023).

50. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII. Дата оновлення: 09.12.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18> (дата звернення 01.12.2023).

51. Про затвердження Переліку посад з високим та підвищеним рівнем

корупційних ризиків: наказ Національного агентства з питань запобігання корупції від 06.11.2023 № 249/23. Дата оновлення: 06.11.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1966-23#Text> (дата звернення 01.12.2023).

52. Про затвердження Переліку територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих Російською Федерацією: наказ Мінреінтеграції від 22.12.2022 № 309. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1668-22#Text> (дата звернення: 30.11.2023 р.).

53. Про затвердження Порядку вилучення з відкритого доступу декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування: наказ Національного агентства з питань запобігання корупції від 12.10.2023 № 221/23. Дата оновлення: 12.10.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1791-23#Text> (дата звернення 01.12.2023).

54. Про затвердження Порядку відбору декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, для проведення повної перевірки та черговості такої перевірки на підставі оцінки ризиків: наказ Національного агентства з питань запобігання корупції від 07.12.2023 № 284/23. Дата оновлення: 07.12.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z2146-23#Text> (дата звернення 10.12.2023).

55. Про затвердження Порядку інформування Національного агентства з питань запобігання корупції про суттєві зміни у майновому стані суб'єкта декларування: наказ Національного агентства з питань запобігання корупції від 23.07.2021 № 450/21. Дата оновлення: 23.07.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0988-21#Text> (дата звернення 01.12.2023).

56. Про затвердження Порядку інформування Національного агентства з питань запобігання корупції про відкриття валютного рахунка в установі банку-нерезидента: наказ Національного агентства з питань запобігання корупції від 23.07.2021 № 451/21. Дата оновлення: 23.07.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0989-21#Text> (дата звернення 01.12.2023).

57. Про затвердження Порядку формування, ведення та оприлюднення (надання) інформації Єдиного державного реєстру декларацій осіб,

уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування: наказ Національного агентства з питань запобігання корупції від 23.07.2021 № 448/21. Дата оновлення: 02.12.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0986-21#Text> (дата звернення 01.12.2023).

58. Про затвердження Указу Президента України "Про введення воєнного стану в Україні": Закон України від 24.02.2022 № 2102-IX. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2102-20#Text> (дата звернення: 30.11.2023 р.).

59. Про затвердження форми декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та Порядку заповнення та подання декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування: наказ Національного агентства з питань запобігання корупції від 23.07.2021 № 449/21. Дата оновлення: 23.07.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0987-21#Text> (дата звернення 01.12.2023).

60. Про затвердження форми декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та Порядку заповнення та подання декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування: наказ Національного агентства з питань запобігання корупції від 08.11.2023 № 252/23. Дата оновлення: 08.11.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1965-23#Text> (дата звернення 10.12.2023).

61. Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни: Закон України від 03.03.2022 № 2115-IX. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2115-20/ed20220303#Text> (дата звернення: 30.11.2023 р.).

62. Про місцеві державні адміністрації: Закон України від 09.04.1999 № 586-XIV. Дата оновлення: 03.08.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/586-14#Text> (дата звернення 30.11.2023).

63. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. Дата оновлення: 01.01.2022 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 01.12.2023).

64. Про прокуратуру: Закон України від 14.10.2014 № 1697-VII. Дата оновлення: 09.07.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#Text> (дата звернення 30.11.2023).

65. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII. Дата оновлення: 19.10.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text> (дата звернення 30.11.2023).

66. Про центральні органи виконавчої влади: Закон України від 17.03.2011 № 3166-VI. Дата оновлення: 18.04.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3166-17> (дата звернення 01.12.2023).

67. Продан А.О. Зміст цільового блоку адміністративно-правового статусу національного агентства з питань запобігання корупції. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 6. С. 81-84.

68. Публічна служба. Зарубіжний досвід та пропозиції для України/ за заг. ред. Тимощука В.П., Школика А.М. К.: Конус Ю, 2007. 735 с.

69. Рева Ю.О. Антикорупційне декларування: теорія, правове регулювання, практика: дис. ... д-ра філософ.: 081 – Право.Одеса, 2020. 228 с.

70. Рева Ю.О. Особливості притягнення до адміністративної відповідальності за порушення вимог фінансового контролю. *Юридичний вісник*. 2019. № 3. С.139-145.

71. Рева Ю.О. Стан впровадження електронного антикорупційного декларування в Україні. *Правове життя сучасної України: у 3 т.: матеріали міжнар. наук. -практ. конф. (м. Одеса, 15 трав. 2020 р.)* / відп. ред. М.Р. Аракелян. Одеса: Гельветика, 2020. Т. 2. С. 99-102.

72. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Випич проти Польщі» («Wypych v. Poland») від 25.10.2005 № 2428/05. <https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/docx/pdf?library=ECHR&id=001-185820&filename=WYPYCH%20v.%20POLAND%20%E2%80%93%205BRu>

ssian%20translation%5D%20summary%20by%20Development%20of%20Legal%20Systems%20Publ.%20Co%20.pdf&logEvent=False (дата звернення: 30.11.2023 р.).

73. Роз'яснення Національного агентства з питань запобігання корупції від 28.02.2022 № 2 щодо застосування окремих положень Закону України «Про запобігання корупції» стосовно заходів фінансового контролю в умовах воєнного стану. Офіційний веб-сайт Національного агентства з питань запобігання корупції. URL: <https://nazk.gov.ua/uk/documents/roz-yasnennya-vid-28-02-2022-2-shhodo-zastosuvannya-okremykh-polozhen-zakonu-ukrayiny-pro-zapobigannya-koruptsiyi-stosovno-zahodiv-finansovogo-kontrolyu-v-umovah-voyennogo-stanu/> (дата звернення: 30.11.2023 р.).

74. Роз'яснення Національного агентства з питань запобігання корупції від 07.03.2022 № 4 щодо застосування окремих положень Закону України «Про запобігання корупції» стосовно заходів фінансового контролю в умовах воєнного стану (подання декларації, повідомлення про суттєві зміни в майновому стані, повідомлення про відкриття валютного рахунка в установі банку-нерезидента, проведення перевірок). Офіційний веб-сайт Національного агентства з питань запобігання корупції. URL: <https://nazk.gov.ua/uk/documents/roz-yasnennya-4-vid-07-03-2022-shhodo-zastosuvannya-okremykh-polozhen-zakonu-ukrayiny-pro-zapobigannya-koruptsiyi-stosovno-zahodiv-finansovogo-kontrolyu-v-umovah-voyennogo-stanu-podannya-deklaratsiyi-p/?hilite=> (дата звернення: 30.11.2023 р.).

75. Роз'яснення щодо фінансової доброчесності: застосування окремих положень Закону України «Про запобігання корупції» стосовно заходів фінансового контролю (подання декларації, повідомлення про суттєві зміни в майновому стані, повідомлення про відкриття валютного рахунку, затвердженні Національним агентством з питань запобігання корупції від 13.11.2023 р. № 4. URL: <https://wiki.nazk.gov.ua/download-controller/?sid=184&a=docs&id=94eb4d1e2ad4cac55bc28c399c1a322043e796ecd6663ec7a71d74c746fcf459998422727> (дата звернення 01.12.2023).

76. Русаєв А. В. Аналіз практики Європейського суду з прав людини та її місце у кримінальному провадженні, пов'язаному із декларуванням недостовірної інформації (ст. 366-2 КК України). *На перетині мови і права* : матеріали V Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 19 лют. 2021 р.) / редкол.: О. С. Доценко, О. В. Калиновський. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2021. С. 125–126.

77. Русаєв А. В. Практика Європейського суду з прав людини та її місце у процесі розслідування кримінальних проваджень, пов'язаних із декларуванням недостовірної інформації (ст. 366-2 КК України). *Актуальні проблеми протидії злочинності та корупції* : зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф. (Харків, 17 лют. 2023 р.). Харків, 2023. С. 240–245.

78. Рябченко Т.О., Стеблянко А.В. Електронне декларування як ефективний засіб запобігання корупції в органах місцевого самоврядування. *Правові горизонти*. 2017. Вип. 5. С. 14–19.

79. Саміло Г.О. Теорія держави і права: навчальний посібник. Запоріжжя: Просвіта, 2010. 348 с.

80. Стан виконання Показників ефективності діяльності НАЗК Національного агентства з питань запобігання корупції. URL: <https://nazk.gov.ua/uk/zvit-2022/> (дата звернення 26.11.2023).

81. Стародуб Д.М. Правове регулювання декларування доходів фізичних осіб: порівняльна характеристика України та країн СНД. Ірпінь. 2017. 207 с.

82. Теорія держави і права : підручник / за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. НАПрН України О. М. Бандурки ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. 416 с.

83. Титко А.В. Міжнародно-правовий аспект декларування активів та приватних інтересів. *Адміністративне право і процес*. 2019. № 3. С. 194–198.

84. Хамходера О. П. Запобігання корупційним проявам у публічній службі. Адміністративне право України. Повний курс : підручник / В. Галунько, П. Діхтієвський, О. Кузьменко та ін.; за ред. В. Галунька, О. Правоторової. - Видання четверте. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2021. С. - 427-465.

85. Хамходера О. П. Публічна служба. Адміністративне право України.

Повний курс : підручник / Бойчук А. Ю, Хамходера О. П. Галунько, П. Діхтієвський, О. Кузьменко та ін.; за ред. В. Галунька, О. Правоторової. Видання четверте. - Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2021. С. 359-375.

86. Цуркан М. І. Правове регулювання публічної служби в Україні. Особливості судового розгляду спорів: монографія. Харків. Право, 2010. 216 с

87. Чумак В. В. Роль і місце вищих спеціалізованих судів у системі судоустрою України. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2020. № 2 (89). С. 250–257. doi: <https://doi.org/10.32631/v.2020.2.23> (дата звернення: 30.11.2023 р.).

88. Network for Ethics and integrity. Regional School of Public Administration, 2013. 220 p. URL: <https://www.respaweb.eu/download/doc/Comparative+studyIncome+and+asset+declarations+in+practice+web.pdf/485ce800f0a3f55719e51002d0f75b5e.pdf> (дата звернення: 30.11.2023 р.).

89. Comparative Study on Income and Asset Declarations in Practice. ReSpa Guide on Article 8 of the European Convention on Human Rights. URL: <https://rm.coe.int/guide-on-article-8-of-the-european-convention-on-humanrights/16808e67cb> (дата звернення: 30.11.2023 р.).

90. Judgment of European Court of Human Rights in case of Xhoxhaj v. Albania from February 9, 2021. Application No. 15227/19. URL: <https://rm.coe.int/dzhodzhay-against-albania/1680a23034?fbclid=IwAR34QtIrYh152Hkyyr83EwBNClNepKpUsDL3klife7xrZMbbnKZuqG884w> (дата звернення: 30.11.2023 р.).

91. Ukraine: Request for an Extended Arrangement Under the Extended Fund Facility and Review of Program Monitoring with Board Involvement-Press Release; Staff Report; and Statement by the Executive Director for Ukraine: March 31, 2023. URL: https://www.imf.org/en/Publications/CR/Issues/2023/03/31/Ukraine-Request-for-an-Extended-Arrangement-Under-the-Extended-Fund-Facility-and-Review-of-531687?fbclid=IwAR3ismVUejFJuAxL760KZv6sU7JuN0M2uMC_Y9FXFtKUF

ZzSqп2VzWQ3r9w/ (дата звернення: 30.11.2023 р.).